

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

**Podpora rodin a dětí navštěvující Základní školu
Boženy Němcové v Přerově v procesu přechodu na
středoškolský stupeň vzdělávání**

Bakalářská práce

Studijní program

Sociální práce

Autor: Dominika Karásková
Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Eva Dohnalová, Ph.D.

Olomouc 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala samostatně na základě použitých pramenů a literatury uvedených v bibliografickém seznamu.

V Olomouci 25. 4. 2024

Dominika Karásková

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla vyjádřit velké uznání vedoucí mé práce, paní PhDr. Mgr. Evě Dohnalové, Ph.D., za její vstřícné a flexibilní vedení během procesu psaní práce. Jsem velmi vděčná za všechny cenné připomínky, rady, trpělivost a ochotu poskytnout mi konstruktivní zpětnou vazbu. Také děkuji sociálním pracovníkům a sociálnímu pedagogovi za poskytnutí užitečných informací. Nejvíce děkuji celé mé rodině a nejbližším, kteří mě po celou dobu podporovali.

Obsah

Seznam zkratk	10
Úvod	12
1 Představení tématu	15
1.1 Život Romů v sociálně vyloučené lokalitě	16
2 Vzdělávání Romů	19
2.1 Segregace ve vzdělávání romských žáků	20
2.2 Desegregace	21
2.3 Základní škola Přerov, Boženy Němcové 16	25
3 Teorie a metody sociální práce	27
3.1 Sociální práce s komunitou	27
3.2 Terénní sociální práce s rodinou v sociálně vyloučené lokalitě	30
3.3 Antiopresivní přístup	30
4 Sociální politika	33
4.1 Strategie sociálního začleňování	34
5 Legislativní zakotvení	36
6 Etické hledisko	38
7 Analýza potřebnosti	40
7.1 Přehled získaných dat	40
7.2 Příklady řešení dané problematiky v Přerově	41
7.3 Základní informace o velikosti a specifikách cílové skupiny	42
7.4 Analýza stakeholderů	42
7.5 Závěr analýzy potřebnosti	44
8 Cíle projektu	46
9 Charakteristika cílové skupiny	48
10 Klíčové aktivity a indikátory splnění	49
11 Výstupy a očekávané výsledky projektu	52
12 Přidaná hodnota projektu	54
13 Management rizik	55
14 Harmonogram	57
15 Rozpočet	58
16 Logický rámcový přístup	60
Závěr	63
Bibliografie	65
Anotace	69
Annotation	70

Seznam zkratk

AOP – Antiopresivní přístup

BN – Boženy Němcové

ČSÚ – Český statistický úřad

OSPOD – Odbor sociálně-právní ochrany dětí

RILSA – Výzkumný ústav práce a sociálních věcí

RKC – Romské komunitní centrum

SOU – Střední odborné učiliště

SP – Sociální práce

SŠ – Střední škola

SVL – Sociálně vyloučená lokalita

VŠ – Vysoká škola

ZŠ – Základní škola

Úvod

Tato bakalářská práce je rozdělena na dvě části. První část práce vytváří teoretický podklad pro vytvoření projektu, který se zaměřuje na podporu rodin a dětí navštěvující Základní školu Boženy Němcové v Přerově v procesu přechodu na středoškolský stupeň vzdělávání. Téma pojednává o romské komunitě, která je problémem segregace ve vzdělávání velmi postihnuta.

V první kapitole představím téma mé práce, a především romskou komunitu a běžné problémy, se kterými se setkávají v sociálně vyloučených lokalitách. Následně se zaměřím na stěžejní téma této práce, a to vzdělávání Romů, konkrétně segregaci ve vzdělávání, a jaký má toto odloučení vliv na děti a později i na celý jejich život. Představím i Základní školu Přerov, Boženy Němcové 16, která je známá jako „romská“ škola. Toto téma propojím se sociální politikou, teoriemi a metodami sociální práce a etikou, která hraje klíčovou roli v oblasti sociální práce.

Teoretická část práce se tedy zaměřuje na zkoumání konceptuálních otázek spojených s podporou rodin a dětí, které navštěvují Základní školu Boženy Němcové v Přerově, při přechodu na středoškolský stupeň vzdělávání. Tato část se zabývá prezentací potencionálních možností, potenciálu a perspektiv této podpory a zároveň přispívá k zvýšení informovanosti veřejnosti o daném tématu.

Praktická část práce se zaměřuje na analýzu potřebnosti, která je pak podkladem pro vypracování projektu samotného projektu podpory rodin a dětí navštěvující Základní školu Boženy Němcové v Přerově v procesu přechodu na středoškolský stupeň vzdělávání. Zahrnuje popis klíčových aktivit a jednotlivých kroků projektu, včetně plánování, implementace a hodnocení. Cílem této části je poskytnout praktický návod na realizaci projektu a ukázat, jak mohou být teoretické koncepty aplikovány v praxi pro podporu rodin a dětí během procesu přechodu na střední školu. V rámci projektu jsou zahrnuta i rizika, která jsem velmi úzce s činnostmi spojena, indikátory a výstupy klíčových aktivit, finanční rozpočet na plánované období projektu a harmonogram dle Ganttova diagramu.

Osobně se zaměřuji na problematiku segregace (okrajově i desegregace) ve vzdělávacím systému. Mým cílem je podrobněji prozkoumat, jak segregace ovlivňuje romské děti a jaké má toto oddělení důsledky. Považuji nedostatečnou motivaci, podporu a omezený zájem o pokračování ve vzdělávání na středních školách či odborných učilištích za klíčové problémy.

Dle mého názoru sociální pracovníci hrají velmi důležitou a klíčovou úlohu v podpoře rodin a dětí v otázkách vzdělávání, zejména prostřednictvím terénních programů. V mnoha rodinách je vzdělávání předmětem častých diskusí a sociální pracovníci zde mají významný

vliv, protože poskytují důležitou podporu a pomoc. Jsou schopni individuálně pracovat s rodinami a dětmi, aby jim pomohli překonat překážky spojené se vzděláním a podpořit je v dosažení jejich vzdělávacích cílů. Jejich úloha spočívá v poskytování informací, poradenství a prostřednictvím různých intervencí a programů podporují rozvoj vzdělávacích dovedností a motivaci k učení a případně i doprovodech do školských institucí v případě různých schůzek. Taková individuální podpora může mít dlouhodobý pozitivní dopad na vzdělávací úspěch rodin a dětí. Nutno ještě podotknout, že ne všechny rodiny vidí ve vzdělávání svých dětí tolik výhod a jsou pro ně prioritní jiné problémové otázky oblasti jejich životů. Já se zaměřuji na ty, kteří zájem mají a aktivně se v této problematice participují. U některých zájem například může být, ale není plně rozvinutý či si rodiny nejsou zcela jisty na koho se obrátit. Proto v rámci projektu budeme cílit na všechny rodiny, které spadají do cílové skupiny a je poté na nich, zda se do projektu zapojí či nikoli.

1 Představení tématu

A koho vůbec můžeme identifikovat jako Roma? „*Za Roma považujeme takového jedince, který se za Roma sám považuje, aniž by se nutně k této příslušnosti za všech okolností (např. při sčítání lidu) hlásil, a/nebo je za Roma považován významnou částí svého okolí na základě skutečných či domnělých (antropologických, kulturních nebo sociálních) indikátorů*“ (Vláda ČR, 2019, [online]).

I když se romská kultura v některých ohledech liší od hlavního proudu společnosti, není správné předpokládat, že přístup Romů k vzdělání je úplně odlišný, nebo že na ně nátlakem ze strany většiny narušujeme jejich tradice (Jakoubek, 2004, s. 225). Ve skutečnosti mnoho Romů aktivně usiluje o kvalitní vzdělání pro své děti, a to z několika důvodů. Romy lze najít v různých profesních i sociálních vrstvách společnosti a mnozí z nich si uvědomují význam vzdělání pro budoucnost svých dětí. Vidí vzdělání jako klíčový nástroj, který může jejich potomkům poskytnout lepší příležitosti a otevřít dveře ke kariéernímu růstu a osobnímu rozvoji. Mnoho Romů si je také vědomo toho, že kvalitní vzdělání může pomoci překonat stereotypy a předsudky, s nimiž se mohou setkat ve společnosti. Navíc mnoho romských rodičů se cítí zodpovědnými za vzdělávání svých dětí a chtějí jim poskytnout lepší start do života než ten, který sami měli. Proto aktivně podporují své děti ve školním prostředí a snaží se vytvořit domácí prostředí, které podporuje učení a rozvoj.

Mladí lidé ve věku 15-19 let čelí specifické míře nezaměstnanosti, která dosahuje neuvěřitelných 23,2 %. Nicméně i širší skupina mladých ve věkovém rozmezí 15-24 let je vystavena riziku nezaměstnanosti, která dosahuje 7,6 %. Tato statistika ukazuje, že mladí lidé čelí obtížím při hledání zaměstnání a vstupu na trh práce (MPSV, 2023, s. 25). Častým faktorem je nedostatečné vzdělání, které Romové často ukončí po absolvování základní školy v osmé nebo deváté třídě. V mnoha případech nenavazují na další formy vzdělávání z řady důvodů.

Tento trend může být způsoben různými faktory, jako je nedostatečná podpora ze strany rodiny a školního prostředí, nedostatečná motivace k dalšímu vzdělávání, finanční obtíže, nedostatečný přístup ke kvalitnímu vzdělání, špatné zkušenosti se školou a diskriminace. V důsledku toho mnoho Romů nedokončí své formální vzdělávání na základní úrovni a nemá možnost rozvíjet své dovednosti a schopnosti ve vyšších stupních vzdělávání.

Dopady nedostatečného vzdělání mohou být dlouhodobé a zasahovat do životních příležitostí Romů. Bez dostatečné kvalifikace a vzdělání mohou mít omezené možnosti uplatnění na trhu práce a mohou čelit ekonomické závislosti a sociálnímu vyloučení. Je důležité

identifikovat příčiny nedostatečného vzdělání a hledat způsoby, jak podpořit romskou komunitu v dosahování vyšších úrovní vzdělání a rozvoje svých dovedností.

1.1 Život Romů v sociálně vyloučené lokalitě

Sociální vyloučení neboli sociální exkluze znamená, že určitá část obyvatelstva je ve srovnání s ostatními členy společnosti relativně v nevýhodné situaci. Procesem sociální exkluze je vytlačení jednotlivců nebo skupin lidí na okraj společnosti. Následně pak vznikají sociálně vyloučené lokality, kde se lidé potýkají s materiální deprivací a chudobou (Lang, Matoušek, 2020, s. 6 [online]).

Romské etnikum je velmi specifické a v mnoha ohledech až jedinečné, proto většinou společností bývá často nepochopeno, a především velmi vyčleňováno. Je očividné, že v sociálním vyloučení hraje etnicita velkou roli a častokrát můžeme vidět pouze čistě romské vyloučené lokality. Tyto lokality jsou spíše uzavřenější, lidé v lokalitách jsou často semknutí a je velmi vzácné, když si člověka mimo lokalitu pustí více k tělu, je velmi nezbytné si jako sociální pracovník budovat důvěrný vztah s klientem a rodinou.

Obyvatelé lokalit mají často značně omezené příležitosti – nižší dostupnost vhodného zaměstnání na trhu práce – často dochází k předsudkům a až diskriminaci ze strany zaměstnavatelů, naopak ze strany romského etnika se objevuje nízká motivace k hledání zaměstnání; náročná interakce se sociálním okolím nebo omezená přístupnost k veřejným službám, včetně sociálních služeb či vzdělávání (GAC spol. s r. o., 2015, s. 12 [online]).

Osobně jsem zaregistrovala, že v některých sociálně vyloučených lokalitách jsou sociální služby (nejčastěji komunitní centra, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi či nízkoprahová centra pro děti a mladistvé). Konkrétně v Přerově, v SVL na ulici Kojetínská, sídlí dvě služby pod záštitou Charity Přerov. Romské komunitní centrum Lačo jilo – Dobré srdce, které poskytuje bezpečné zázemí dětem a mladistvým a umožňuje jim trávit volný čas smysluplně. Druhou službou této lokality je Romské komunitní centrum Žížalka, což je sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi. RKC Žížalka rodinám nabízí podporu a pomoc při řešení nepříznivých situací. Obě služby nabízí pomoc v rámci vzdělávání (Charita Přerov, Romské komunitní centrum Žížalka, Romské komunitní centrum Lačo jilo – Dobré srdce [online]). Ačkoli ne všichni služby aktivně využívají, tak spatřuji několik výhod (ovšem i pár nevýhod), které jsou obyvatelům SVL nabízeny v rámci těchto služeb. Díky nim pak může docházet k lepší interakci s okolím a ke zlepšení situace jednotlivce, rodiny či celé komunity.

V současné době je romská komunita velmi diskriminována a také považována za jednu z nejnižších sociálních vrstev v České republice, ke které se pojí velká spousta předsudků ze strany většinové společnosti. Kvůli těmto skutečnostem a například také kvůli stigmatizaci se Romové často potýkají s různými existenčními problémy jako je například nezaměstnanost, problémy s bydlením, nízká úroveň vzdělání nebo jiné různé sociálně patologické jevy (Kaleja, 2011, s. 13).

Jedním z častých problémů, v mých očích jeden z klíčových problémů, se kterými se Romové potýkají, je obtížnost získání kvalitního bydlení a nejlépe mimo SVL. Romové často nemají možnost získat městské byty kvůli dlužným částkám vůči městu nebo omezené nabídce. Na komerčním trhu jsou Romové často diskriminováni a mají problém s nalezením vhodného bydlení pro své vícečetné rodiny. Některé požadavky, jako například vysoké vstupní kauce, jsou pro ně nedosažitelné. Soukromí pronajímatelé, často označovaní jako "obchodníci s chudobou", využívají této situace a nabízejí Romům bydlení s nedostatečnými technickými a hygienickými standardy za vysoké nájemné, mnohdy se tak bydlení v těchto podmínkách příliš nevyplatí, ale rodinám nic jiného nezbyvá, proto i tyto nabídky přijímají. Často se uzavírají nájemní smlouvy na dobu určitou, což zvyšuje nejistotu ohledně bydlení. Vyjednávání s majiteli nemovitostí o zlepšení podmínek bydlení bývají většinou neúspěšná. Romové často nemají mnoho možností v oblasti bydlení a jsou často omezeni na sociálně vyloučené lokality, kde jsou bytové podmínky také často velmi nepříznivé. V roce 2022 se Romové, stejně jako obecná populace, potýkali s vysokými cenami energií. Ovšem větší část z nich měla výrazně vyšší finanční problémy související s nedoplatky za energie ve srovnání s majoritní populací. To vedlo k prohloubení finanční zátěže spojené s bydlením a mnohdy i k uváznutí v dluhové pasti. Podle RILSA má 43,1 % romských domácností problémy s nedoplatky za teplo, elektřinu, plyn nebo vodu, což je výrazně vyšší číslo než u obecné populace, kterého se problém s nedoplatky týká, a to 1,6 % podle ČSÚ v roce 2021. Je proto logické, že Romové se potýkají s problémem bytové segregace. Podle RILSA přibližně 30 % Romů žije v komunitách, kde jsou všichni nebo většina sousedů také Romové a obvykle se jedná o sociálně vyloučené lokality. Velký počet Romů uvádí, že jejich bydliště je zanedbané (32,5 %), postižené plísní nebo vlhkostí (24,3 %). Dále žije 25,2 % Romů v prostředí, kde se vyskytuje kriminalita, násilí nebo vandalismus (Vláda ČR, 2022, s. 63 [online]).

Dle analýzy sociálně vyloučených lokalit bylo nejvíce zaznamenáno, že mezi nejrozšířenějšími trestnými činnostmi jsou majetkové trestní zločiny, úvěrové podvody či lichva, se kterou se pojí velmi vysoké úroky, které neustále velmi rychle rostou. Jak již bylo výše zmíněno, v SVL je významně zastoupena kriminalita – konkrétně drobné krádeže, verbální

útoky nebo distribuce a výroba návykových látek. Zejména mezi dětmi a dospívajícími jsou velmi populární návykové látky, a to konkrétně alkohol, cigarety (klasické i elektronické) a drogy – marihuana a později i pervitin a jiné další drogy. Dle mého názoru děti a mladiství v SVL experimentují i s novodobými návykovými látkami – kratom, CBD nebo HHC produkty, které jsou dostupné ve speciálních automatech téměř v každém větším městě. Děti většinou přicházejí do kontaktu s návykovými látkami zhruba mezi 9. a 13. rokem, ale někdy i dříve. Navíc dochází i k poklesu prevence v rámci drogové problematiky, což znamená, že děti se návykových látek nebojí nebo si neuvědomují rizika, které mohou nastat, s čímž se může pojit i riziková aplikace látek do žil skrze injekční stříkačku či k přenosu infekčních chorob. Mimo jiné byl zaznamenán i vysoký výskyt gamblerství, které postihlo i velké množství žen. V těsné blízkosti sociálně vyloučených lokalit se nachází herny či různé sázkové kanceláře, které obyvatelé SVL navštěvují. Bylo prokázáno, že až v 60 % zkoumaných lokalit se lidé potýkají s problémem gamblerství (GAC spol. s r. o., 2015, s. 82, 83 [online]).

Významnou roli v sociálním vyloučení Romů mohou hrát i některá média, jelikož mohou více umocňovat negativní postoj k Romům prostřednictvím různých případů týkajících se sociálních problémů ve společnosti, s nimiž jsou spojováni (Gulová, 2011, s. 24).

2 Vzdělávání Romů

Pro romské děti je charakteristické sociokulturní znevýhodnění, které jim výrazně brání v úspěšném vstupu do školního prostředí, neboť často nedisponují dostatečnými znalostmi a dovednostmi, jež jsou ve většinové společnosti považovány za standardní. Těmto dětem často chybí i potřebné jazykové schopnosti. Z výzkumných studií také vyplývá to, že ani povinná účast v posledním ročníku předškolního vzdělávání nedokáže tyto vzdělávací rozdíly zcela odstranit (Vláda ČR, 2022, s. 46 [online]).

Klíčové faktory ovlivňující účast romských dětí v předškolních zařízeních zahrnují ekonomické motivy, kapacitu mateřských škol a rodinné podmínky, jako je věk dětí nebo počet sourozenců. Pro romské rodiny je ekonomická stránka předškolního vzdělávání rozhodující, což je faktor, který u neromských rodin obvykle není tak výrazný. Kapacity blízkých mateřských škol jsou omezeny dětmi jak ze sociálně vyloučených, tak z běžných rodin majoritní společnosti. Na venkově je situace komplikovanější, protože se přidává problém nedostatku snadno dostupných mateřských škol v okolí sociálně vyloučených lokalit. Další překážkou je připravenost předškolních zařízení přijmout děti z nevýhodného prostředí (GAC spol. s. r. o., 2015, s. 75 [online]).

Pro romskou komunitu jsou vzdělávací překážky běžnou realitou, která výrazně ovlivňuje jejich školní úspěch. Jednou z hlavních bariér je nedostatečné domácí prostředí, které nedokáže poskytnout dostatečné podmínky pro přípravu dětí na školní prostředí – stísněné prostory, kde se nachází mnoho lidí a děti se tak nedokáží koncentrovat na učení, nedostatečné vybavení (školní pomůcky, psací stůl). Navíc rodiče často nemají dostatečné znalosti nebo motivaci k tomu, aby svým dětem poskytli potřebnou podporu a motivaci ve vzdělávání (GAC spol. s. r. o., 2015, s. 74 [online]).

Dalším obrovským problémem, který je typický pro oblasti sociálního vyloučení, je výskyt opakovaných nepřítomností ve škole a často i neomluvených hodin. Tento fakt byl potvrzen prostřednictvím terénního průzkumu. Tento výzkum odhalil, že zanedbávání školní docházky, jak je evidováno úřady sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), se vyskytlo v téměř polovině zkoumaných lokalit (GAC spol. s. r. o., 2015, s. 77 [online]).

2.1 Segregace ve vzdělávání romských žáků

V oblasti vzdělávání romské komunity dochází k segregaci. Tendence segregovat je nesmyslná, nemá žádné opodstatnění a měla by být ukončena na všech úrovních společnosti, včetně oblasti vzdělávání. Z dosavadních zkušeností s procesem integrace vyplývá, že vše, co potřebujeme, je kvalitní politický systém, který by zaručil všem jednotlivcům, včetně Romů, bezbariérový přístup ke vzdělání. Dále je velmi důležitá i osvěta, protože i tato segregace je spojena s rasismem a předsudky, protože rodiče z majoritní společnosti nechtějí své děti dávat do tříd či škol, kde je většinové zastoupení romských žáků (Gulová, 2011, s. 23). Dříve se romské děti vzdělávaly spíše ve speciálních základních školách, ale podle Zprávy o stavu lidských práv v České republice z roku 2016, není již běžné označovat romské děti jako postižené nebo znevýhodněné a posílat je do speciálních škol. Namísto toho se oddělování projevuje například ve fyzickém rozdělení prostoru. Výsledkem jsou školy nebo třídy, které jsou převážně nebo zcela tvořeny romskými žáky a jsou považovány za méněcenné a méně kvalitní (Miklušáková, Foist, Horáčková [online]).

Základem segregace je tedy fyzické oddělení romských žáků od žáků majoritní společnosti. Ve školách může takové oddělení romských žáků vznikat z důvodu dvou hlavních faktorů:

a) Rezidenční segregace: Tato skutečnost je důsledkem sociální segregace v oblasti bydlení. Když se v některých lokalitách vytvářejí sociálně vyloučené oblasti, kde převažují nebo jsou výhradně romské komunity, a pokud jsou tyto lokality spojeny s jednou konkrétní školou, může vzniknout škola, která vzdělává pouze žáky z těchto vyloučených oblastí. K tomu může přispívat i jev nazývaný "white-flight", kdy neromští rodiče rozhodnou své děti přeradit na jinou školu z důvodu vysoké koncentrace romských dětí.

b) Výběrová segregace: Tento jev je důsledkem preferencí rodičů při volbě školy pro své děti. Tato situace se obvykle týká oblastí s větším počtem škol, mezi kterými si rodiče mohou vybírat. Postupně se však předsudky neromských rodičů vůči Romům projevují tím, že škola s nejvyšším zastoupením romských žáků se stává méně atraktivní pro neromské rodiče, a nakonec se stává školou, kterou převážně navštěvují Romové. I zde má velmi významnou roli jev "white-flight", který hraje klíčovou roli při vzniku segregovaných škol v tomto kontextu (Němec, 2020, s. 23,24).

I přes veškerou snahu zabránit segregaci a prosazovat spíše inkluzi se nám nedaří dosáhnout těchto cílů. Romské děti jsou stále častěji segregovány ve vzdělávání. V roce 2016 byla schválena vyhláška č. 27/2016 Sb., která se zabývá vzděláváním žáků se speciálními

potřebami a nadaných žáků. Tato vyhláška klade důraz na lepší začleňování dětí se speciálními potřebami do běžných tříd, aby nedocházelo k segregaci, což se rozvíjí lépe u dětí z většinové společnosti. Avšak romské děti stále čelí nerovným podmínkám ve vzdělávání a zůstávají uvězněny v začarovaném kruhu špatného vzdělávání a chudoby (Gargulák, Prokop, Kunc, Fabšíková, Komárek, 2023 [online]). Studie ukazují, že segregované školství snižuje možnosti romských dětí pokračovat ve studiu na středních školách a jejich šance na úspěch na pracovním trhu a také tento přístup negativně ovlivňuje výsledky celého vzdělávacího systému (GAC spol. s. r. o., 2015, s. 74 [online]).

Dle Šabatové (2019) je segregace romských dětí ve školách stále opomíjeným problémem. Již před nástupem do školy je téměř rozhodnuto o budoucnosti dítěte. Pokud dítě s rodinou žije v sociálně vyloučené lokalitě, je dost pravděpodobné, že navštěvuje školu, která je SVL nejbližší a kde studují i ostatní děti z této lokality. Tyto děti pak často sdílejí podobné životní okolnosti a jejich vyhlídky do budoucna mohou být omezené, přičemž se mohou identifikovat i se svými rodiči. Jejich ambice nemusí být tak vysoké jako ambice dětí z většinové společnosti, jelikož jsou jejich sociální kontakty dosti omezené a nemohou čerpat inspiraci od jiných dětí.

Je mnoho způsobů, jak segregaci zabránit, ale klíčovou roli zde hrají aktéři, kteří musí aktivně proti segregaci činit potřebné kroky, a především vyhodnotit všechna rizika, které s sebou tento problém nese (Romea, 2019 [online]).

Segregované školy jsou specifické v jiných oblastech než jen v tom, že školu převážně navštěvují romské děti ze sociálně vyloučených lokalit, ale při porovnání se standardními nesegregovanými školami se neprokázaly významné rozdíly ve kvalitě výuky. Namísto toho bylo zjištěno, že učitelé ve školách musí, a často i dokážou, lépe využívat kompetenčního učení a jejich práce je více založena na inkluzivních principech, což vyplývá z povahy jejich práce a z potenciálu vzdělání v dané lokalitě. Práce na těchto školách je náročná a klade na pedagogy vysoké nároky. Ve školách působí více nadšených a oddaných pedagogů než ve standardních školách. A jak již bylo zmíněno, úspěch absolventů škol je výrazně ovlivněn výchovnými problémy, častými absencemi, obtížnou spoluprací s rodinami žáků a nedostatečným zapojením rodiny i komunity (Miklušáková, Foist, Horáčková [online]).

2.2 Desegregace

Základním pilířem pro zvýšení rovného přístupu k vzdělání je zajistit konzistentní a vysokou kvalitu výuky ve všech školách. Pro společnost je výhodné, aby se všechny děti vzdělávaly

společně ve školách s vysokou kvalitou vzdělání po celou dobu povinné školní docházky. Tento přístup přináší posílení sociální soudržnosti, podporuje občanskou angažovanost a zvyšuje flexibilitu v profesní kariéře, což v konečném důsledku snižuje riziko nezaměstnanosti. Bohužel však aktuálně v České republice dochází k neustálému nárůstu nerovností ve vzdělávání. Mezinárodní studie naznačují, že výsledky žáků na vyšších stupních základních škol se dlouhodobě snižují a rostoucí nerovnosti jsou důsledkem stále většího rozdílu mezi jednotlivými školami. Pro aktivní prevenci těchto problémů a práci s rodinami je nezbytné podporovat propojení sociálních služeb (např. OSPOD, poskytovatelé sociálních služeb), zdravotnických služeb (např. dětská psychologie, pediatrie) a neziskových organizací (které se zabývají sociálními problémy, dluhy, pomoc s domácím vzděláváním, podporou rodičovských dovedností atd.) (Fryč, Matušková, Katzová, Kovář, Beran, 2020, s. 44).

Pokud omezíme nebo zcela ukončíme segregaci, děti mohou mít možnosti plně rozvinout svůj potenciál. Tím se zvýší finanční prostředky dostupné do veřejných rozpočtů, protože nebude nutné poskytovat dodatečné financování segregovaným školám. Zároveň může dojít k omezení kriminality a zlepšení celkové kvality života v sociálně vyloučených oblastech.

Pokud se podaří omezit nebo zcela eliminovat segregaci, očekává se významný dopad na zaměstnanost. Projekt Datalyrics (2017), který analyzoval data z Roma Survey 2011, zjistil, že v oblastech s vysokou mírou segregace je pouze 32 % Romů zaměstnaných. Nicméně, pokud dojde ke snížení segregace, tento podíl se výrazně zvyšuje na 49 %. Důležité je také poznamenat, že vzdělání má významný dopad na zaměstnanost v romské komunitě. Například, po absolvování střední školy je zaměstnaných pouze 22 % Romů, zatímco po absolvování učiliště je zaměstnaných již 61 % Romů.

Segregace ve vzdělávání může způsobit ekonomické ztráty. Avšak, když student dokončí střední školu, přinese do veřejných rozpočtů průměrně o 2,3 až 2,8 milionu korun českých více než student s pouze základním vzděláním. Tyto výpočty zahrnují příjmy z daní, odvodů na sociálním a zdravotním pojištění a také sníženou pravděpodobnost využití sociálních dávek. Zvýšení kompetencí slabších žáků, často sociálně znevýhodněných a vzdělávaných v segregovaných školách, může České republice přinést do veřejných rozpočtů 18 miliard korun českých v průběhu následujících 80 let. Většina těchto výnosů je dlouhodobá a bude nejvíce patrná po roce 2050.

Vzdělání také silně ovlivňuje zdravotní stav populace. Vyšší vzdělání je spojeno s delší životností, lepším zdravotním stavem a zodpovědným přístupem k prevenci nemocí.

Kromě toho, vzdělání má významný vliv na kriminalitu. V České republice existuje silná korelace mezi úrovní dosaženého vzdělání a mírou kriminality. Většina vězňů má pouze základní vzdělání, zatímco pouze 1 % vězňů má vysokoškolské vzdělání.

Nakonec, vzdělání má vliv i na soudržnost společnosti. Kromě ekonomických analýz má vzdělání celou řadu dalších důsledků, včetně postojů k demokracii, politických hodnot, sociální důvěry a celkové soudržnosti na místní úrovni (Desegregace.cz, Problém segregace, [online]).

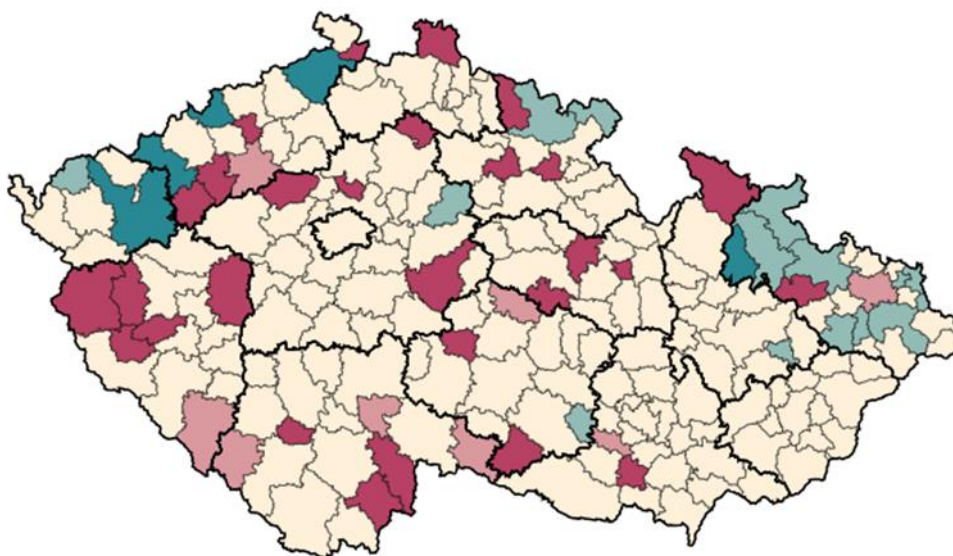
Většina měst v České republice má potenciál zvládnout desegregaci, protože mají možnost zřizovat více škol. Nicméně, úspěch dětí ve vzdělávání a v životě závisí především na kvalitě činností škol a jak dobře probíhá vzdělávání. Data ukazují, že lze přibližně stanovit maximální podíl romských a dalších znevýhodněných dětí ve třídě. Pokud tento limit bude překročen, hrozí, že ostatní rodiče budou hromadně přehlašovat své děti do jiných škol nebo se jinak snažit vyhnout "romským školám", proto se doporučuje, aby v jedné škole podíl romských znevýhodněných žáků nepřekročil 10-15 %, a v jedné třídě byli tak maximálně 4 žáci. Ve vyloučených oblastech s přibližně 8 % romských znevýhodněných dětí je možné dosáhnout ještě lepšího zastoupení, ideálně 2 žáci na třídu. Podle výzkumů je toto zastoupení přijatelné pro 85 % rodičů ve většinové populaci. Nicméně, klíčem je zapojení všech škol.

Obrázek č. 1: Míra úspěšnosti desegregace vzhledem k sociálním podmínkám

Míra neúspěšnosti vzhledem k soc. podmínkám (expertní pásma, 2023) po ORP

Míra neúspěšnosti vzhledem k soc. podmínkám (expertní pásma, 2023)

- výrazně nižší neúspěšnost než očekávána
- mírně nižší neúspěšnost než očekávána
- odpovídající neúspěšnost
- mírně vyšší neúspěšnost než očekávána
- výrazně vyšší neúspěšnost než očekávána

Zdroj: PAQ Research (výpočet), MŠMT, ČŠI Mapové podklady

Za určitých předpokladů je možné dosáhnout větší úspěšnosti ve vzdělávání romských dětí – vedení a přesvědčení o docházení dětí z vyloučených lokalit s dětmi mimo SVL do stejné školy musí vyjít z politického vedení města, úředníků, ředitelů škol a organizací sociálních věcí. Tímto způsobem se může dosáhnout dlouhodobých pozitivních dopadů na všechny děti a jejich rodiny. Koordinace a společné řešení problémů je klíčová. Zahrnuje účast zřizovatelů škol, vedení škol, pracovníky školních poradenských pracovišť, pedagogů, sociálních pracovníků a dalších organizací (policie, OSPOD nebo Úřad práce). Cílem je zachytit všechna rizika vzdělávacího neúspěchu včas a podle plánu je řešit. Obce musí mít vůli a kapacity pro práci se sociálně vyloučenými dětmi a rodinami. To zahrnuje spolupráci a důvěru v předškolním vzdělávání, práci s žáky v rámci i mimoškolního vzdělávání a podporu rodin s nestabilním prostředím. V neposlední řadě je klíčová kvalita pedagogické práce škol. To zahrnuje kompletní personální podporu učitelů dalšími pracovníky, jako jsou asistenti, speciální nebo sociální pedagogové. Kvalita činností škol může být definována standardizovanými popisy nebo komplexními vzdělávacími programy. Důležitá je také kvalita služeb mimoškolního vzdělávání

(volnočasové aktivity nebo nízkoprahová centra pro děti a mládež) (Desegregace.cz, Kroky k desegregaci, [online]).

Město Krnov představuje inspirativní příklad dlouhodobého boje proti segregaci ve vzdělávání, který trvá již více než 15 let. Klíčovým faktorem tohoto úspěchu je především podpora a angažovanost ze strany městského zřizovatele školy. Původně existovala v městě segregovaná škola, avšak díky důkladným jednáním s ostatními řediteli bylo dosaženo rovnoměrného rozdělení dětí ze sociálně vyloučených oblastí do ostatních škol, což vedlo k inkluzi. V průběhu tohoto procesu byly také iniciovány různé projekty, které podpořily úspěšnou integraci dětí. Významným přínosem se stala spolupráce s neziskovými organizacemi, které poskytovaly pomoc při vzdělávání a podporovaly aktivní spolupráci mezi rodinou, školou a pracovníky. I přes snahu ne vše probíhalo ideálně, a stále existují rodiny, které mohou mít menší míru spolupráce nebo se mohou vyskytnout jiné problémy, na kterých se pracuje. Výsledky škol v Krnově ukazují pokrok zejména v oblasti snížení absence a úspěšným absolvování předmětů žáků. Důležitým prvkem této úspěšné strategie je také školské poradenské pracoviště, jehož financování často pochází z různých projektů a které může v rámci školního prostředí hrát významnou roli ve zvyšování podpory a spolupráce mezi žáky a jejich rodinami (Zapojmevsechny.cz, 2023, Inkluze v Krnově ve spolupráci se zřizovatelem školy [online]).

2.3 Základní škola Přerov, Boženy Němcové 16

Školský institut Základní školy Přerov, Boženy Němcové 16 zajišťuje povinnou školní docházku dle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělání. Zřizovatelem je Statutární město Přerov.

Základní škola Boženy Němcové je širokou veřejností označována jako „romská“ škola. Skutečností je, že se opravdu jedná o romskou segregovanou školu, jelikož převážná většina žáků je romského etnika a bydlí v sociálně vyloučených lokalitách města Přerov, konkrétně z ulic Husova, Kojetínská a Škodova. Ačkoli existuje Obecně závazná vyhláška č. 5/2013 o školských obvodech spádových základních škol v rámci statutárního města Přerov, která vymezuje ulice, které jsou spádové pro ZŠ Boženy Němcové a z výše uvedených SVL se ve vyhlášce objevuje jen ulice Husova. Rodiče i přes to mají možnost volby, kam své dítě do školy umístí a valná většina umístí své děti právě do této školy, i když nebydlí ve spádové ulici pro ZŠ BN. Pro rodiče je pohodlnější své dítě umístit do této školy, jelikož se nachází zhruba deset

minut chůze od SVL, děti zde budou „mezi svými“ a studium pro ně nebude tak náročné jako na jiných základních školách v Přerově (SocioFactor s. r. o, 2009, s. 204 [online]).

„Naším cílem není speciální škola pro speciální děti, které budou vzdělávány podle speciálních programů speciálními učiteli, ve speciálních třídách.“ – škola usiluje o inkluzivní prostředí, které dětem nabízí vzdělávací programy, které jsou uzpůsobeny tak, aby žáci měli potřebné kompetence k tomu, aby se uplatnili na další stupni vzdělávání a následně na trhu práce (Základní škola Přerov, Boženy Němcové, Programové cíle školy [online]).

Škola aktivně spolupracuje, v rámci školního poradenského pracoviště, s rodiči dětí a případně s dalšími institucemi, protože se opakovaně setkává s problémy jako časté absence (s omluvením i bez něj), neúčast na výuce, šikanou nebo nedostatečnou přípravou do vyučovacích hodin. Kromě toho škola zavedla přípravnou třídu, která napomáhá plnění povinného předškolního ročníku a zároveň se snaží vyrovnat znevýhodnění dětí, které nepředcházely mateřskou školu (SocioFactor s. r. o, 2009, s. 204, 205 [online]).

3 Teorie a metody sociální práce

V této kapitole představím, jak se teorie a metody sociální práce mohou uplatit při práci s romskými rodinami a dětmi, kteří se potýkají se segregovaným vzděláváním a připravují se na přechod na středoškolský stupeň.

V první řadě představím komunitní sociální práci, která za poslední dobu získala velkou popularitu. Dále se zaměřím na práci s rodinami prostřednictvím terénních služeb poskytovaných v jejich přirozeném prostředí. Nakonec se budu věnovat antiopresivnímu přístupu, který klade důraz i na kompetence klientů a možnosti jejich uplatnění v rámci této problematiky.

3.1 Sociální práce s komunitou

Termín komunita má různé významy, ale v sociální práci lze rozlišit dva základní typy. Prvním z nich je teritoriální komunita, která označuje lidi žijící na stejném území, obvykle se může jednat o sociálně vyloučené lokality. Druhým typem je zájmová komunita, kde se sdružují lidé s podobnými zájmy, jako jsou například svépomocné skupiny, spolky nebo zájmové kroužky (Navrátil, 2003, s. 49). Hlavním cílem komunitní práce je participace obyvatelstva v komunitě, vzájemná solidarita a pomoc a poskytování podpory pro udržení komunity. Jinými slovy, účelem komunitní práce je postupné rozvíjení schopností obyvatel, aby mohli identifikovat nepříznivé situace v komunitě a následně přijmout kontrolu nad nimi a zmírnit je, případně odstranit. Komunitní pracovníci podporují rozvoj skupiny obyvatel a společně usilují o zlepšení podmínek a příležitostí v dané lokalitě prostřednictvím postupných kroků. Tím dochází k formování komunity jako nástroje pro řešení různých problémů.

Základními principy komunitní práce je participace kolektivního vyjednávání, solidarita a aktivita obyvatel. Nicméně je nutné zvážit, zda je reálné, aby obyvatelé lokality byli ochotní jednat jako kolektivní aktéři, než aby došlo k individualismu a poklesu solidarity. Další výzvou mohou být uzavřené lokality s omezenými zdroji, kde může být nejasné, zda komunitní práce přinese změny a může dojít k nezájmu obyvatel o zapojení do procesu (Matoušek, Křišťan, 2013, s. 310, 312). Propojení komunitní práce s Romy a problematiky segregovaného vzdělávání může být klíčové pro efektivní zlepšení situace. Jedním z možných přístupů je aktivní zapojení romské komunity do procesu rozhodování a plánování ve vzdělávacím prostředí. To znamená, že komunitní pracovníci by mohli usilovat o vytvoření partnerství s

romskými rodinami a dalšími členy komunity s cílem identifikovat překážky vzdělávání a společně hledat řešení.

Komunitní plánování je klíčovým nástrojem v sociální práci s komunitou, který vychází z principu participace ve rozhodovacím procesu. Tento proces může přijmout formu strategického plánování, které může být následně využito k jednání v různých oblastech veřejných služeb. Celkově je klíčové, aby komunitní práce s Romy a problematika segregovaného vzdělávání spolupracovaly a vzájemně se doplňovaly, aby bylo dosaženo udržitelných a systematických změn ve prospěch romských dětí a jejich rodin. Prosazování komunitního plánování vyžaduje přenesení rozhodování z centrálních vlád na lokální aktéry. Podle Bankse (2003) probíhá komunitní plánování na třech základních úrovních:

- „Mikro“ úroveň – rozvoj komunity s aktivní účastí obyvatelstva, včetně komunitního rozvoje, událostí, vzdělávání a organizování. V rámci mého projektu by se mohla komunita podílet na podpoře dětí a mladistvých, které čeká přechod na střední školu v rámci tematických komunitních akcí nebo dnů – workshopy či přednášky v rámci drogové problematiky, finanční gramotnosti, diskriminace a podobně.
- „Mezo“ úroveň – účast organizací a spolupráce na rozvoji služeb, obnově místních vazeb a lokální politiky, také komunitní plánování, kde se předpokládá, že se aktivně budou podílet obyvatelé komunity. Zde by mohlo docházet k vzájemné spolupráci mezi lokální politikou města Přerov a ZŠ Boženy Němcové na posílení desegregace a inkluze. Obyvatelé komunit se mohou zapojit také a přednést své návrhy.
- „Makro“ úroveň – celospolečenské činnosti (případně i celoevropské), jako jsou změny sociálních institucí, vládní politiky, programů sociálního státu, vzdělávání nebo právních předpisů. Konkrétně ve změnách ve vzdělávání se aktéři mohou více participovat v oblasti segregovaného vzdělávání a jeho dopadu na dospívající, kteří se chystají opustit základní školu.

Například Brueggemann (2002) v „makro“ úrovni zmiňuje spíše činnosti pomáhající lidem řešit sociální problémy a provádět sociální změny na úrovni komunitní, organizační, celospolečenské a globální, z čehož vyplývá, že za makrosociální práci pak můžeme považovat komunitní sociální práci, SP v organizacích a s organizacemi, SP se společností (národní úroveň) nebo mezinárodní SP (Matoušek, Křišťan, 2013, s. 313).

Komunitní práce probíhá skrze určité fáze:

- **Monitoring** – průběžné sledování lokality s cílem včasného odhalení problémů. Průběžné sledování lokality s cílem brzkého odhalení problémů. Toto sledování může zahrnovat sběr a analýzu informací od institucí působících v dané lokalitě a případně provádění různých šetření, která pomáhají identifikovat problémy. V rámci projektu je monitoringem vnímání a zkoumání příčin, co dětem brání při přechodu do dalšího stupně vzdělávání, jak jim pomoci přechod zvládnout a úspěšně uspět na středních školách či odborných učilištích.
- **Výzkum a analýza** – pokud se během průběžného monitoringu začíná identifikovat nějaká nesrovnalost, je vhodné provést hlubší výzkum, obvykle pomocí rozhovorů s profesionály i lidmi zasaženými problémem. Tyto rozhovory slouží k lepšímu porozumění situaci a hledání řešení. Strukturované rozhovory se subjekty i objekty projektu jsou velkým přínosem pro snadné a účinné identifikování cílů projektu.
- **Projektování** – na základě informací o problému a stavu komunity i širšího legislativního a sociálně-ekonomického rámce, navrhuje komunitní pracovník projekt s cílem odstranění nebo zmírnění problému. Projekt zahrnuje identifikaci problémů, stanovení cílů, alokaci zdrojů a vytvoření prováděcího plánu. Například vytvoření projektu na podporu rodin a dětí navštěvující Základní školu Boženy Němcové Přerov, při přechodu na středoškolský stupeň vzdělávání.
- **Implementace** – jde o skutečnou realizaci projektu, kde komunitní pracovník podporuje spolupráci všech subjektů zapojených do projektu.
- **Hodnocení** – posouzení efektivity projektu, obvykle za pomoci metod užitých v průběhu výzkumu. Výstupem by byla hodnotící zpráva a evaluační anonymní dotazníky.

V současné době je zvláště přínosné, zejména při práci s romskou komunitou, budovat komunitní centra přímo v problematických lokalitách. To umožňuje, že pracovníci tak mohou lépe poznat celou komunitu a lépe se zorientovat v celé problematice lokalit, a především poskytnout podporu a zdroje pro romské rodiny a studenty v oblasti vzdělávání. Tato centra by mohla nabízet různé aktivity, kurzy a workshopy zaměřené na rozvoj dovedností potřebných pro úspěšné absolvování školního vzdělávání. Mít centrum přímo v lokalitě je jednou z výhod, dále je již na komunitním pracovníkovi, aby rozvíjel své kompetence, jelikož komunitní práce obnáší určité kompetence a znalosti, například umět strategicky plánovat, tvořit síť vzájemné pomoci, spolupráce s jinými místními subjekty a navazování se na lokální politiku, umět

pracovat s konflikty jak v komunitě, tak i mezi obyvateli komunity a jinými subjekty, práce s jednotlivcem, ale i skupinou v rámci poradenství, dostatečná motivace a trpělivost, vyjednávat (Matoušek, 2003, s. 53-55).

3.2 Terénní sociální práce s rodinou v sociálně vyloučené lokalitě

Terénní sociální práce ve sociálně vyloučených oblastech s rodinami je důležitou formou intervence, která přináší konkrétní pomoc tam, kde je nejvíce potřeba. Pracovníci těchto terénních služeb mají za úkol nejen identifikovat a komunikovat s potenciálními klienty, ale také aktivně vyhledávat ty, kteří mohou být ve zranitelné situaci. Jejich práce se zaměřuje na celkovou situaci rodin a jednotlivců, které mohou trpět různými sociálními problémy, jako jsou finanční potíže, závislosti, nezaměstnanost či trestná činnost.

Důraz je kladen na individuální přístup ke každé rodině a na porozumění specifickým potřebám a výzvám, kterým čelí. Terénní pracovníci nejen poskytují sociální poradenství, ale také aktivně spolupracují s rodinami na nalezení a implementaci řešení pro jejich konkrétní situaci. To zahrnuje identifikaci zdrojů podpory, vytváření plánů pro zlepšení životních podmínek a prostředí pro zlepšení vzdělávacích možností.

Důležitým prvkem této práce je i spolupráce s městskými úřady a neziskovými organizacemi, které mají zájem o sociální rozvoj a integraci romské komunity. Ustanovení funkce romského poradce na městských úřadech ukazuje snahu o odbornou podporu a porozumění potřebám romského obyvatelstva (Matoušek, Křišťan, 2013, s. 478, 479). Podpora ze strany neziskových organizací v Přerově jako Člověk v tísni nebo Romské komunitní centrum Žižalka je dalším důležitým faktorem v procesu sociální integrace a vzdělávání. Celkově je opět klíčová participace a spolupráce všech subjektů zapojených do procesu podpory a integrace romské komunity, včetně terénních pracovníků, městských úřadů a neziskových organizací. Pouze tímto způsobem lze dosáhnout skutečného posunu v otázkách vzdělávání a sociální integrace romského obyvatelstva.

3.3 Antiopresivní přístup

Na přelomu osmdesátých a devadesátých let 20. století začaly nabývat významu přístupy, které lze charakterizovat jako *antidiskriminující a antiopresivní*, jejichž cílem je podpora rovnosti a ochrana před diskriminací a útlakem. Zájem o aplikaci těchto přístupů do moderní sociální práce byl motivován rostoucími konflikty v různých zemích, kterým bylo třeba předcházet nebo

je ideálně předejít úplně, například kriminalita spojená s černošskými obyvateli nebo narůstající počet uprchlíků.

Definovat antiopresivní přístup je složité, avšak všichni autoři se shodují na snaze snížit diskriminaci a utlačování založené na rase, postižení, sexuální orientaci atd. Analýza různých forem sociálního utlačování a způsoby reakce na ně jsou klíčovými aspekty tohoto přístupu. (Matoušek, 2012, s. 237, 238). Spolupracuje se zde s pojmem oprese, kterým se označuje určité znevýhodnění společenské skupiny. Dále se zabývá utlačováním etnických skupin, které snižuje důstojnost jednotlivců a má negativní dopad na jejich život (Matoušek, Křišťan, 2013, s. 92, 93). Diskriminace je běžnou součástí situace klienta, a proto je důležité, aby si to sociální pracovník uvědomoval. Pouze tak může aktivně pracovat na eliminaci těchto jevů; pokud by si toho nevšiml, mohly by se tyto problémy zhoršovat (Navrátil, 2003, s. 38).

Dalším důležitým prvkem AOP jsou tzv. „*tři imperativy*“ – spravedlnost (justice), rovnost (equality) a participace (participation).

Spravedlnost znamená respektování práv každého jednotlivce bez jakýchkoli omezení nebo odmítání. S důrazem na etnické menšiny, které jsou často vystaveny diskriminaci, se snaží zajistit rovné zacházení v celosvětovém měřítku. V rámci spravedlnosti je stěžejní usilování o odstranění nerovností a diskriminace v rámci vzdělávacího systému, aby byla zajištěna spravedlnost pro všechny žáky bez ohledu na jejich etnický původ nebo sociální status. V segregovaných školách mohou být romští žáci vystaveni rasistickým předsudkům a diskriminaci ze strany spolužáků i pedagogů. Snaha o vytvoření bezpečného a inkluzivního prostředí pro romské žáky je důležitým krokem k dosažení spravedlnosti ve školství.

Rovnost neznamená totéž, co stejnost. Vždy je klíčové brát v potaz individualitu každého z nás a především odlišnosti, které jsou pro každého specifické. Důraz je kladen na rovné příležitosti. V případě mé práce se pojednává o rovných příležitostech pro romské studenty v rámci vzdělávání.

Participaci může být chápána ve dvou rovinách. Zaprvé jako aktivní angažování klientů do procesu plánování, koordinace a hodnocení poskytovaných služeb. Zadruhé jako „zplnomocňování“ neboli empowerment klientů, což znamená, posílení jejich schopnosti řešit své problémy a mít kontrolu nad svým životem. V rámci empowermentu je důležité individuálně analyzovat situaci klienta a být citlivý k otázkám diskriminace a oprese. Navázání důvěrného vztahu mezi pracovníkem a klientem a komunikace jsou zásadní pro úspěšnou práci (Matoušek, 2012, s. 239, 240). Je důležité, aby romská komunita byla aktivní a zapojená do procesu segregovaného vzdělávání společně s ostatními subjekty. Spolupráce a propojení komunity může vést k vytvoření lepších podmínek pro romské děti, aby byly dostatečně

znalostně vybaveny a připraveny na další stupeň svého vzdělávání. To může zahrnovat aktivní účast rodičů v školních aktivitách, spolupráci s pedagogy a dalšími profesionály ve vzdělávacím procesu a podporu romských studentů ve školním prostředí i mimo něj. Taková participace a spolupráce může přispět k vytvoření inkluzivnějšího prostředí a zlepšení vzdělávacích výsledků romských dětí.

4 Sociální politika

Sociální politika směřuje k přeměně sociálního systému a k tomu musí dodržovat a realizovat určité zásady, které jsou základem pro dosažení těchto změn (Krebs, Durdisová, 2015, s. 26).

Tyto zásady se také promítají do oblasti sociální práce a segregovaného vzdělávání:

- Princip spravedlnosti – je klíčovým aspektem sociální politiky. Tento princip je však relativní, protože může být interpretován z různých perspektiv a neexistuje jednoznačná definice sociální spravedlnosti. Obvykle je rozdělován do kategorií jako je zásluha, rovnost, rovné příležitosti a sociální potřeby (Krebs, Durdisová, 2015, s. 29). Je důležité, aby romští žáci měli rovné příležitosti v oblasti vzdělávání v souladu s principem spravedlnosti. Navíc by se měla zvýšit jejich inkluze, což by přispělo k vytvoření prostředí, kde jsou všichni žáci přijímáni a podporováni bez ohledu na jejich etnickou příslušnost.
- Princip solidarity – je založen na vzájemné pomoci a pocitu sounáležitosti. Solidarita může nabývat různých forem a projevů, od mezinárodní solidarity až po solidaritu v rámci rodiny (Krebs, Durdisová, 2015, s. 31,32). Pomoc v rámci rodiny či sociálních služeb je poměrně běžné, ale například by se mohlo více pracovat na tom, aby pedagogové ve školách více motivovali a podporovali děti ve studiu a při přechodu na další stupeň vzdělávání. Solidarita se může projevit i skrze dobrovolnickou činnost, kdy lidé dobrovolně a bez nároku na odměnu poskytují pomoc druhým. Tímto způsobem mohou projevit svou solidaritu a podpořit ty, kteří to potřebují, čímž vytvářejí silné pouto mezi jednotlivci a posilují pocity společenství a sounáležitosti.
- Princip subsidiarity – propojuje osobní odpovědnost se solidaritou. Každý jednatel je součástí určitého společenství, které je navzájem závislé a sdílí odpovědnost (Krebs, Durdisová, 2015, s. 37).
- Princip participace – staví na myšlence, že lidé by měli mít možnost se podílet na rozhodnutích, která ovlivňují jejich životy (Krebs, Durdisová, 2015, s. 39). Pedagogové na základních segregovaných školách by se měli více participovat co se týká vzdělávání a podpory dětí studovat i dále. Mimo to by bylo vhodné usilovat o změny v rámci vzdělávací politiky a podporovat změny, které povedou k inkluzi.

4.1 Strategie sociálního začleňování

Strategie sociálního začleňování 2021–2030 je dokument národního charakteru, který zahrnuje klíčové oblasti sociálního začleňování jednotlivců ohrožených sociálním vyloučením a jinými formami sociálního znevýhodnění v České republice. Tento materiál se zabývá též bojem proti chudobě a sociálnímu vyloučení a definuje prioritní témata v této oblasti, stejně jako mechanismy financování sociálního začleňování z domácích i evropských zdrojů, tedy z prostředků ČR a Evropské unie. Strategie vznikla ve spolupráci Ministerstva práce a sociálních věcí s odborem (Agenturou) pro sociální začleňování Ministerstva pro místní rozvoj (MPSV, 2023, s. 7).

Klíčovými aktéry je tu hned několik, kteří mapují celou problematiku a mohou se v ní velmi aktivně angažovat.

Makroúroveň – velmi významné postavení zde má Agentura pro sociální začleňování, která v dřívějších letech spolupracovala i s městem Přerov, kdy v roce 2009 vydala obsáhlý dokument o analýze sociálně vyloučených lokalit a romské komunity v Přerově. Dále je potřeba zmínit i Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo pro místní rozvoj a další vládní instituce, které mají vliv na tvorbu politik a strategií v oblasti sociálního začleňování a v rámci mezinárodních organizací se jedná o Evropskou unii, která může poskytovat finanční prostředky a směrnice pro sociální začleňování v České republice.

Mezouroveň – klíčovým aktérem pro podporu sociálního začleňování obyvatelů je práce sociálních pracovníků, konkrétněji sociálních služeb (MPSV, 2023, s. 8). V Přerově neziskové organizace sehrávají významnou úlohu a pracovníci se aktivně zapojují a snaží se dosáhnout inkluzivního prostředí pro romské obyvatele a změny v nerovných podmínkách, se kterými se potýkají. Základní škola Boženy Němcové se rovněž v poslední době intenzivně angažuje. V červnu 2023 se ve spolupráci se Základní uměleckou školou Bedřicha Kozánka zapojila do projektu „Náš svět není černobílý“ prostřednictvím žakovského parlamentu a společnými silami zvelebili zeď ve vyloučené lokalitě Škodova. (Televize Přerov, 2024). Kromě zmíněných subjektů jsou do tohoto procesu zapojeny také město Přerov a Krajské úřady. Ti mohou mít vlastní strategie a iniciativy, které se mohou lišit od těch na úrovni národní politiky. Město Přerov, jakožto místní samospráva, může vyvíjet aktivity a programy zaměřené na sociální integraci a podporu obyvatel ve vyloučených či znevýhodněných částech města. Krajské úřady, zastupující vyšší správní úroveň, mohou provozovat iniciativy a poskytovat podporu ve formě financování projektů a programů, které směřují k sociálnímu začleňování a zlepšení podmínek

pro znevýhodněné skupiny obyvatel v rámci daného kraje. Jejich účast je klíčová pro koordinaci a implementaci opatření na regionální úrovni.

Mikroúroveň – na této úrovni se soustředíme na konkrétní objekty a prostředí, kde jsou patrné projevy sociálního vyloučení a kde je nezbytné poskytnout pomoc a podporu. V našem kontextu se jedná především o romské rodiny a děti, zejména ty, které navštěvují Základní školu Boženy Němcové. Romské rodiny zahrnují domácnosti, které jsou součástí romské komunity a čelí různým formám sociálního vyloučení. Mohou to být rodiny s omezeným přístupem k základním službám, finančními obtížemi nebo konfrontované s negativními stereotypy a diskriminací. Pro tyto rodiny je klíčové poskytnout individuální podporu a pomoc, která jim umožní překonat jejich aktuální obtíže a zapojit se do společnosti plnohodnotněji. Romské děti navštěvující ZŠ Boženy Němcové často čelí specifickým výzvám spojeným s integrací do školního prostředí a mohou potřebovat zvláštní podporu a péči, a to především po celou dobu studia a při přechodu na další stupeň vzdělávání. Je důležité se zaměřit na jejich individuální potřeby a zajistit jim prostředí, ve kterém se mohou cítit respektováni a podporováni ve svém rozvoji.

5 Legislativní zakotvení

V rámci legislativního zakotvení v České republice bych ráda uvedla z pohledu právních předpisů je pro oblast vzdělávání klíčový **zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon**, který upravuje vzdělávání na všech úrovních. Tento zákon stanovuje zásadu rovného přístupu ke vzdělání bez jakékoli formy diskriminace. Dle ustanovení školského zákona je hodnocení podmínek, průběhu a výsledků vzdělávání svěřeno České školní inspekci (ČŠI). Ta v rámci své inspekční činnosti sleduje, zda školy a školská zařízení poskytují dětem rovné možnosti vzdělání, bez ohledu na jejich osobní charakteristiky, jako je pohlaví, věk, etnický původ, kultura, mateřský jazyk, náboženství, rodinné zázemí, ekonomická situace nebo potřeba podpůrných opatření (Vláda ČR, 2021, s. 45 [online]).

Významná je i **Listina základních práv a svobod**, kde jsou určitá práva pro romské etnikum zahrnuta. Ochrana práv menšin je upravena v článcích 24 a 25 třetí hlavy, kde je zdůrazněno, že náležením k jakékoli etnické nebo národnostní menšině nesmí být důvodem k diskriminaci, a zároveň je zajištěn celkový rozvoj, právo na zachování a rozvoj vlastní kultury (společně s ostatními příslušníky menšiny), přístup k informacím ve svém mateřském jazyce, právo na sdružování v národnostních organizacích, právo na vzdělání ve svém jazyce, právo používat svůj jazyk v oficiálním styku a právo účasti na rozhodování o záležitostech týkajících se národnostních a etnických menšin. Další práva menšin jsou zaručena v článku 3 první hlavy, který stanoví základní práva a svobody pro všechny bez ohledu na rasu, barvu pleti, jazyk, národní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní nebo etnické menšině a další rozlišující faktory. Druhý odstavec článku 3 potvrzuje právo každého na svobodné rozhodnutí o své národnosti a zakazuje jakýkoli tlak nebo pokusy ovlivnit toto rozhodnutí směrem k asimilaci (Listina základních práv a svobod, články 3, 24, 25).

Právo na vzdělání je začleněno do vnitrostátních právních předpisů a mezinárodních dohod. Základní právo na vzdělání je vyjádřeno v prvním odstavci článku 33 Listiny základních práv a svobod. Tato zásada potvrzuje, že každý jednotlivec má právo na přístup k vzdělání bez ohledu na svůj původ, socioekonomický status nebo další faktory. Toto právo na vzdělání je klíčové pro rozvoj jednotlivce a společnosti jako celku, protože umožňuje získávat znalosti, dovednosti a kompetence potřebné pro osobní a profesní růst. Tím, že je toto právo zakotveno v právních dokumentech, má stát povinnost zajistit, aby bylo vzdělání dostupné a dostatečně kvalitní pro všechny občany bez rozdílu (Listina základních práv a svobod, články 23, 25).

Problémem nejsou nedostatečné právní předpisy zaručující právo Romů na vzdělání, ale spíše nedostatečné osobní předpoklady v oblasti ekonomiky – mnoho romských rodin se potýká

s ekonomickou nejistotou a chudobou, což může mít vliv na jejich schopnost zajistit dětem přístup ke kvalitnímu vzdělání a nedostatek finančních prostředků může omezit možnosti rodin investovat do vzdělávacích zdrojů, jako jsou učebnice, školní pomůcky nebo soukromé doučování; jazyka – romština může být pro některé romské děti primárním jazykem domova, zatímco vzdělávací systém je zpravidla založen na vyučování v jazyce většiny a nedostatečná znalost oficiálního jazyka může být překážkou v porozumění učivu a úspěšném zapojení do vzdělávacího procesu, sociální situace a pedagogiky, které jsou nezbytné k naplnění jejich obecných i specifických potřeb ve vzdělávání a výchově, jelikož někteří pedagogové nemusí být dostatečně vybaveni a připraveni na práci s romskými dětmi (Valachová, Kadlečíková, Butašová, Zelina 2002, s. 23).

Důležitým dokumentem zaměřující se na vzdělávání je **Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+**, která se významně soustředí na otázky rovných podmínek ve vzdělávání a problém segregace. Tento dokument klade důraz na posílení rovného přístupu ke vzdělávání, a to s cílem zajistit, aby každý student měl příležitost získat kvalitní vzdělání ve stejné míře a kvalitě jako ostatní. Je zjevné, že počet studentů na 2. stupni základních škol klesá, což má negativní dopady jak na tyto studenty, tak na celou společnost. Z tohoto důvodu je důležité zvýšit kvalitu výuky na 2. stupni, aby žáci získali potřebné dovednosti a znalosti pro úspěšný budoucí život. Strategie se také zaměřuje na postupný boj proti segregaci ve školství a navrhuje konkrétní kroky, které by měly vést k eliminaci nebo alespoň redukci segregace. Je zřejmé, že segregace ve školství má negativní dopady na všechny zúčastněné strany a je třeba podniknout opatření ke zlepšení této situace. Strategie vychází z poznatků a doporučení odborníků a má za cíl vytvořit prostředí ve školách, které podporuje rovné šance pro všechny studenty a umožňuje jim dosáhnout svého maximálního potenciálu (Fryč, Matušková, Katzová, Kovář, Beran, 2020, s. 44-48).

6 Etické hledisko

V této kapitole představím základní hodnoty a etická dilemata, se kterými se sociální pracovníci mohou potýkat při řešení otázek segregačního vzdělávání. Etika představuje klíčový prvek v sociální práci, neboť stanovuje normy a principy pro správné jednání v různorodých situacích, které pracovníci v oblasti sociální práce mohou během své profesní praxe čelit. Tato etická pravidla slouží k ochraně jak klientů, tak samotných pracovníků, kteří se mohou ocitnout v situacích, kdy je třeba řešit etická dilemata a rozhodovat, jak postupovat. Díky existenci etického kodexu mají pracovníci oporu a ochranu. Je však důležité si uvědomit, že v mnoha případech není jednoznačné, které řešení etického dilematu je nejvhodnější, a volba může být obtížná (Matoušek, 2008, s. 24).

V rámci mé práce mě napadá etické dilema, které vzniká již před nástupem dítěte do první třídy základní školy a může značně ovlivnit budoucnost dítě při přechodu na další stupeň vzdělávání, jedná se etické dilema, se kterým se některé rodiny vypořádávají. Konkrétně jde o to, zda dítě umístit do segregované nebo nesegregované školy. Rodiče vidí výhody (lepší úroveň vzdělání, motivace a vyšší připravenost na střední školu/odborné učiliště) i nevýhody (diskriminace, nezvládnutí učiva, nesouhlas rodiny) v rozhodnutí dát dítě na segregovanou školu. Rodiče jsou také v obavách, že nedokáží své dítě podpořit a pomoci mu s vysvětlením nepochopeného učiva. Jako sociální pracovník by bylo vhodné projednat situaci s rodinou a možná dokonce použít některé etické koncepty k analýze této situace. Podle etického kodexu společnosti sociálních pracovníků České republiky (2006) bych zdůraznila důležitost poskytování pomoci rodině bez jakýchkoli projevů diskriminace nebo předsudků. Sociální pracovník by měl mít jasný postoj vůči diskriminaci a předsudkům a měl by také pomáhat odstraňovat nepravdivé představy a předsudky o romské komunitě. Rodina by měla hrát aktivní roli při řešení svých problémů a pracovník by měl podporovat jejich vlastní rozhodování. Bez ohledu na to, jaké rozhodnutí rodina učiní, měla by mít podporu sociálního pracovníka, který by jim pomohl zvládat tuto situaci. Nakonec bych zdůraznila význam zlepšení kvality života. Díky úsilí rodiny a pracovníka by se očekávalo, že dítě bude mít lepší možnosti ve vzdělávání a bude připraveno na přechod na střední školu. Vidím zde velmi důležitou roli sociálního pracovníka, kterého zde může chápat jako „průvodce“ a podpůrce celé problematiky (Společnost sociálních pracovníků ČR, 2006 [online]).

Druhé etické dilema, se kterým jsem se setkala ve své praxi v neziskové organizaci v Přerově, která pracuje s romskými rodinami a dětmi, bylo se studentkou již 2. ročníku středního odborného učiliště, která chtěla vzdát studium na SOU, jelikož některé učivo nezvládá, nevidí

smysl ve studiu a není příliš motivovaná. Studentka absolvovala Základní školu Boženy Němcové a několikrát zmínila, že nechápe učivu, které se měla učit na základní škole a nebylo ji ze strany pedagogů řádně vysvětleno nebo vůbec probráno. Pro studentku to bylo poměrně velké dilema. S pracovníci neziskové organizace jsme v této situaci spíše uplatnily etickou teorii etiku ctnosti. Namísto zaměření se pouze na konkrétní pravidla nebo zvyky jsme se soustředily na osobní hodnoty a charakter studentky. Podporovaly jsme ji v tom, aby jednala v souladu s těmito hodnotami a posuzovaly různé možné důsledky jejích rozhodnutí. Pro nás bylo důležité, abychom studentce pomohly reflektovat na její osobní ctnosti a ujasnit si, jak by se měla zachovat v různých situacích (Fischer, 2021, s. 60). V tomto smyslu jsem sociální pracovníci vnímala jako „průvodkyni“, která studentku provázejí touto obtížnou situací a pomáhají jí najít správnou cestu.

7 Analýza potřebnosti

Analýza potřebnosti byla vypracována pro zavedení projektu na „**Podporu rodin a dětí navštěvující Základní školu Boženy Němcové v Přerově v procesu přechodu na středoškolský stupeň vzdělávání.**“ Konkrétněji půjde o aktivity a programy pro žáky a jejich rodiče, které pomalu ale jistě čeká odchod na střední školu nebo střední odborné učiliště a může tak děti i jejich rodiny inspirovat a podpořit v jejich rozhodnutí.

7.1 Přehled získaných dat

Nejvíce informací jsem načerpala ze své dvou měsíční praxe, která probíhala v Romském komunitním centru Žížalka v Přerově, kde jsem měla možnost se setkat s rodinami, jejichž děti navštěvují Základní školu Boženy Němcové. Setkala jsem se s dětmi různých věkových kategorií a každý má o své budoucnosti jiné představy, a to se týká i rodičů těchto dětí. Proto spatřuji jak setkání s rodinami a dětmi, tak sociálními pracovníky Romského komunitního centra Žížalka jako velmi inspirativní k vytvoření tohoto projektu, jelikož se jedná o často vyskytující problém, který je třeba řešit. V návaznosti na to jsem vedla několik debat se sociálními pracovníky, které mají hluboký vhled do celé problematiky vzdělávání romských dětí v Přerově. Dále jsem se setkala i s vedoucím komunitního centra – nízkoprahového centra pro děti a mládež, které sídlí v sociálně vyloučené lokalitě Kojetínská a převážná většina dětí docházející do centra navštěvuje také Základní školu Boženy Němcové. Vedoucí mi také poskytl svůj úhel pohledu na celou problematiku a seznámil mě i s tím, že aktivně bojuje proti segregaci a snaží se celou koncept školy zlepšit a posílit tak inkluzi. Mohla jsem také absolvovat rozhovory s rodinami a zeptat se jich na různé oblasti v rámci mého projektu. I v rámci pozorování bylo patrné, že rodiče ocení pomoc ze strany sociálních pracovníků, někdy i ze strany školy a tuto podporu a pomoc vnímají velmi pozitivně a snaží se ji i nadále rozvíjet. Sociální pracovníci souhlasili se zmíněním informací v rámci této práce.

Hodnotným zdrojem poznatků bylo i absolvování dvou týdenní praxe přímo na Základní škole Boženy Němcové v Přerově, což mi umožnilo podrobněji pochopit fungování vzdělávacího systému této školy. Mým mentorem byl sociální pedagog, který mi na základě dlouholeté praxe poskytl rozmanitý pohled na problematiku. Měla jsem vhled do různých problémových oblastí, a i do podařených projektů, které jsou v rámci školy realizovány. Tento jsem se sociálním pedagogem absolvovala rozhovor, na základě kterého jsem mu představila stěžejní myšlenky potenciálního projektu a jaké problémové oblasti jsem ve své praxi

vypozorovala. Sociální pedagog mi poskytl cenné rady a tipy, jak svůj projekt koncipovat. Vše bylo zakončeno souhlasem, že mohu použít informace z našeho rozhovoru jako jeden z mnoha podkladů pro vypracování projektu.

7.2 Příklady řešení dané problematiky v Přerově

Zde jsem čerpala z výše uvedených zdrojů a také z mnoha strategických dokumentů od Agentury sociálního začleňování. Výstupy, které jsou vedeny v dokumentu *Výzkum rizikových faktorů souvisejících s existencí sociálně vyloučených romských lokalit ve městě Přerově* je rozsáhle popsána kapitola o segregovaném vzdělávání v rámci města Přerov. I když tento výzkum pochází z roku 2009, nedávné průzkumy a terénní pozorování naznačují, že se situace v posledních letech příliš nezměnila. V mých očích je tento problém začarovaný kruh, ze kterého se velmi těžko vychází ven. Už ve výzkumu jsou popsány pochyby rodičů ve vzdělání jejich dětí a jsou smíření, že jejich dítě dokončí jen základní školu a někdy ani to ne.

Významnou roli zde hrají neziskové organizace, které se na vzdělávání snaží podílet. Osobně můžu z vlastních zkušeností zhodnotit fungování RKC Žížalka, kde se pracovníce za aktivní účasti rodičů snaží s dětmi pracovat a rozvíjet jejich dovednosti. Při rozhovorech jak s pracovníci, tak i rodiči dětí byla tato pomoc velmi kladně hodnocena. Když jsem sociální pracovníci prezentovala můj projekt, řekla: „*Je to super, kdyby se všichni zapojili a dotáhlo by se to, mělo by to potenciál. Romské rodiny potřebují podporu v těchto věcech.*“¹

ZŠ Boženy Němcové se snaží také o co nejlepší rozvoj vzdělávacích schopností u svých žáků. Ve škole je zřízeno školské poradenské pracoviště, kde figuruje sociální pedagog, speciální pedagog, psycholog, metodik prevence a kariérní poradce. Jedna z nabídek, co pracoviště nabízí je i poradenství v rámci vzdělávání a budoucích vyhlídek (Základní škola Přerov, Boženy Němcové, Programové cíle školy [online]). Sociální pedagog zmínil: „*Naše ŠPP (školní poradenské pracoviště) je super a má dobré ohlasy, ale chtělo by to ještě něco, co by ty děcka více přimělo a motivovalo k dalšímu studiu.*“²

¹ Rozhovor se sociální pracovníci RKC Žížalka, 5. 1. 2024 v 12:15

² Rozhovor se sociálním pedagogem ZŠ Boženy Němcové v Přerově, 4. 1. 2024 v 8:15.

7.3 Základní informace o velikosti a specifikách cílové skupiny

Cílovou skupinou mého projektu jsou romské děti, které pocházejí ze sociálně vyloučených lokalit, převážně z lokalit Kojetínská, Husova nebo Škodova a jsou žáky Základní školy Boženy Němcové. Konkrétně se zaměřuji na děti, které se nacházejí ve fázi přechodu ze základního na střední vzdělávací stupeň, což jsou žáci 8. a 9. ročníků.

V předchozích částech mé práce jsem zdůraznila specifika romské komunity, která mohou významně ovlivnit proces vzdělávání těchto dětí. Tyto faktory zahrnují sociální, ekonomické a kulturní podmínky, které formují jejich životní prostředí a ovlivňují jejich přístup k vzdělání. Porozumění těmto specifikům je klíčové pro navrhované intervence a podpůrné opatření.

7.4 Analýza stakeholderů

Romská komunita, konkrétně žáci, kteří navštěvují Základní školu Přerov, Boženy Němcové 16, spolu s jejich rodiči, tvoří primární cílovou skupinu projektu. Jejich účast bude klíčová, neboť jsou přímo postiženi a ovlivněni danou problematikou. Jejich angažovanost a spolupráce budou základními pilíři úspěchu celého projektu. Důležitým aspektem spatřuji vzájemnou kooperaci mezi všemi aktéry zapojenými do projektu, která napomohou dosažení stanovených cílů a efektivnímu řešení vzdělávacích výzev a potřeb romské komunity.

Základní škola Přerov, Boženy Němcové 16 je hlavním stakeholderem v této oblasti a bude zároveň hlavním organizátorem celého projektu. Mezi další aktivně zapojené strany bude patřit personál školského poradenského pracoviště a někteří pedagogové. Jejich účast a angažovanost se stanou nezbytnou součástí pro úspěšnou realizaci projektu a dosažení jeho cílů. Škola jako hlavní stakeholder obsadí klíčovou roli v koordinaci aktivit a zajištění potřebných zdrojů pro úspěch celého projektu.

Místní neziskové organizace, které se zabývají prací s rodinami a dětmi, se často věnují nejen otázkám týkajícím se vzdělávání, ale také poskytují pomoc v řešení dalších aktuálních potřeb, které rodiny mají. V rámci vzdělávání se tyto organizace mohou angažovat v různých iniciativách a aktivitách, které přispívají k inkluzi a hájení práv rodin a dětí. To zahrnuje podporu změn ve vzdělávacím systému či prosazování zásady rovných příležitostí ve vzdělávání pro všechny. Tím, že organizace přispívají k řešení širších sociálních a vzdělávacích otázek, hrají klíčovou roli v podpoře a ochraně rodin a dětí v komunitě. Mezi rodinou a

sociálním pracovníkem v neziskové organizaci může vzniknout silné pouto, které pak umožní rozvinout komunikaci se školou na lepší úroveň.

Olomoucký kraj se ve svém strategickém plánu *Školská inkluzivní koncepce Olomouckého kraje pro období 2020-2021* zaměřuje i na problematiku přechodu ze ZŠ na SŠ a také na předčasné odchody ze vzdělání, s čímž se romská komunita často potýká. Z jednání Pracovní skupiny pro rovné příležitosti vzešla naléhavá potřeba zaměřit se při přechodu žáků ze základních škol do středních škol na ty, kteří čelí riziku školního neúspěchu a hrozí jim předčasné opuštění středoškolského vzdělání. Statistické údaje dokumentují, kolik žáků dokončí základní školu a kolik z nich pokračuje ve studiu na středních školách. Avšak počet těch, kteří nedokončí střední školu, není dostatečně analyzován a zaznamenán. V rámci strategie by bylo vhodné tuto oblast podrobně zmapovat a současně identifikovat faktory, jež vedou k předčasnému ukončení studia. Dalším klíčovým úkolem je zjistit dopady a možné přístupy k předčasné adaptaci ve vzdělávání, zejména na úrovni základních škol (olomoucký kraj, 2021, s. 24, 25 [online]). Kraj také podporuje rovný přístup ke vzdělání všem bez rozdílu.

Agentura pro sociální začleňování se velmi aktivně zaměřuje na problematiku segregace v českém školství. V rámci projektu *Inkluzivní a kvalitní vzdělávání v územích se SVL*, kdy stěžejními výzvami je efektivní spolupráce škol s rodiči, komunitami, neziskovými organizacemi a dalšími subjekty. Tyto problémy mohou mít negativní dopady na efektivitu vzdělávání a na celkové prostředí ve školách. Je důležité tyto výzvy adresovat a hledat strategie a postupy, které umožní efektivní spolupráci mezi školami a těmito klíčovými zainteresovanými stranami. Dále je potřeba se zaměřit i na předškolní rozvoj dětí či osvětu majoritní společnosti o segregovaném vzdělání (Agentura pro sociální začleňování, 2016, [online]). Ve výše uvedených argumentech, které jsou podstatné pro vylepšení situace ve vzdělávání v České republice v kontextu segregovaného školství, mi potvrdil i sociální pedagog ze ZŠ Boženy Němcové: „*Vnímám, že v rámci podpory našich žáků chybí lepší spolupráce a komunikace s rodiči. Napadá mě projekt, který by byl super. Kdyby si každý žák našel svého průvodce, něco jako mají pěstouni. To by bylo moc fajn a dalo by se to využít i pro podporu děcek, které půjdou na střední.*“³

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) se zaměřuje na problematiku romských dětí při řešení otázek segregovaného školství. Novou iniciativou, která právě vstupuje do praxe, je *Memorandum*, které zavazuje zástupce Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a výzkumníky z organizace PAQ Research k úsilí o eliminaci etnické segregace

³ Rozhovor se sociálním pedagogem ZŠ Boženy Němcové v Přerově, 4. 1. 2024 v 8:15.

ve školách. Tento krok představuje významný posun v boji proti segregaci a má za cíl vytvořit metodiku, která povede k dosažení tohoto cíle. Součástí této práce je také samostatná podkapitola k desegregaci (viz kapitola 2.2), kde je převážným zdrojem webová stránka *Desegregace.cz*, která poskytuje ucelené informace a zdroje k tématu segregace ve vzdělávání. Také odborníci odkazují na tuto stránku, kde jsou popsány všechny účinné kroky k desegregaci (MŠMT, Memorandum k řešení otázky etnické segregace ve školství, 2024 [online]). MŠMT se již dlouhou dobu aktivně angažuje v boji proti segregaci ve školství prostřednictvím poskytování různých nástrojů a podpor pro školy. Tyto iniciativy zahrnují finanční dotace určené k posílení inkluzivního prostředí ve školách, monitorování uplatňování antidiskriminačních zákonů v praxi a spolupráci s organizacemi zabývajícími se problematikou segregace ve školství. Tyto opatření mají za cíl aktivně předcházet a eliminovat segregaci a podporovat rovné příležitosti ve vzdělávání pro všechny žáky, bez ohledu na jejich sociální, etnické nebo kulturní pozadí.

7.5 Závěr analýzy potřebnosti

Po důkladném průzkumu romské komunity a intenzivním strávení času se sociálními pracovníky organizace a s řadou rodin, které čelí výzvám spojeným s vzděláváním svých dětí na segregované škole, jsem si uvědomila, že toto je jen jedna z mnoha komplexních výzev, kterým komunita čelí. Podpora rodin a dětí je velmi klíčová v jakékoli třídě základní školy. Především pro dospívající, které čeká první zkouška dospělosti, a to si zvolit, jakou cestu po základní škole dál absolvovat.

Studium odborné literatury a analýza různých dokumentů mě utvrdily v tomto názoru, že je potřeba více rozvinout podporu u těchto rodin a dětí. Mým cílem bylo identifikovat aktivity, které by mohly přinést pozitivní změnu, a na základě pozitivního ohlasu na ně navrhnout projekt. Proto tento projekt, jak ho vnímám, má smysl a je realizovatelný. Jeho návrh je v souladu s principy SMART (viz další kapitola), což znamená, že jeho cíle jsou jasně definované a mohou být účinně monitorovány a vyhodnocovány.

Tento projekt má potenciál být účinným nástrojem v boji proti segregaci na ZŠ Boženy Němcové. Diskuze o inkluzi v Přerově je zatím spíše ne příliš probíraná, ale věřím, že aktivní zapojení různých aktérů může přinést alespoň malé kroky směrem k eliminaci nebo lépe k ukončení segregace a posílení inkluzivního prostředí v přerovské škole. Nakonec bude na jednotlivých aktérech, jaký přístup zaujmou k této problematice. Výhledově by v budoucích

návrzích projektů mohla být inkluze jedním z klíčových cílů, protože efektivní práce s rodiči a dětmi může pomoci situaci posunout vpřed.

8 Cíle projektu

Rodiče a rodina hrají klíčovou roli, protože bez jejich podpory je obtížné rozpohybovat jakékoli změny (Kajanová, 2017, s. 37). Pro některé příslušníky romské komunity není vzdělání pro jejich děti prioritou. Nicméně existuje skupina dětí, případně i rodičů, které aktivně překonávají stereotypy v naší společnosti a usilují o zlepšení svého života prostřednictvím vzdělání, s cílem úspěšné integrace na trhu práce. Tyto skutečnosti poskytují důležitý rámec pro vytvoření projektu, který by mohl rodinám a dětem nabídnout potřebnou podporu.

Cílem bakalářské práce je zpracování analýzy potřebnosti pro potencionální projekt na téma podpory rodin a dětí navštěvující Základní školu Boženy Němcové v Přerově v procesu přechodu na středoškolský stupeň vzdělávání.

Cíl projektu dle metody SMART:

Tabulka č. 1: Cíle projektu dle metody SMART

Metoda	Vysvětlení písmen	Popis
S	Specifický	Přesně definovaný cíl projektu – Podpora rodin a dětí navštěvující Základní školu Boženy Němcové v Přerově v procesu přechodu na středoškolský stupeň vzdělávání
M	Měřitelný	Aktivní účast dětí a rodičů, zpětná vazba
A	Akceptovatelný	Zodpovědná osoba souhlasí s projektem
R	Relevantní	Naplnění cílů v reálném čase
T	Časově omezený	Dodržení cílů v průběhu trvání projektu

Zdroj: vlastní

Díličními cíli projektu jsou:

1. Síťování a navázání spolupráce s organizacemi (včetně zapojení dobrovolníků)

2. Poskytnutí podpory pro vzdělávací potřeby dětí tak, aby došlo k rozvoji jejich dovedností
3. Posílení komunikace mezi rodiči a školou
4. Monitoring a evaluace

9 Charakteristika cílové skupiny

Základní školu Přerov, Boženy Němcové 16 aktuálně navštěvuje 223 žáků. Pro náš projekt jsou cílovou skupinou žáci 8. a 9. tříd. Do obou tříd chodí celkem **53** studentů. Při návštěvě školy v lednu zatím nebyl přesný přehled o tom, kolik z těchto studentů má zájem pokračovat ve svém vzdělávání po dokončení základní školy. Pedagogové průběžně motivují žáky k uvažování nad dalším vzdělávacím stupněm. Nakonec je ale na samotných studentech, aby si promysleli, jakým směrem se chtějí po ukončení povinné školní docházky ubírat. V případě, že se rozhodnou pokračovat dále ve studiu bylo by vhodné nabídnout vhodnou pomoc a podporu. Ve školním roce 2021/2022 byl počet přihlášených a přijatých dětí do dalšího stupně vzdělávání poměrně obстойný.

Tabulka č. 2: Přehled žáků přijatých na střední školy ve školním roce 2021/2022

Přehled žáků přijatých na střední školy ve školním roce 2021/2022											
Třída	Počet	Umělecké	Gymnázia			SŠ – maturitní obory			SŠ – nematuritní obory		
			Přihlášení	Přijati	Nepřijati	Přihlášení	Přijati	Nepřijati	Přihlášení	Přijati	Nepřijati
8.	3	0	0	0	0	0	0	0	3	2	1
9.	19	0	0	0	0	3	1	2	16	16	0
Celkem	22	0	0	0	0	3	1	2	19	18	1

Zdroj: Výroční zpráva školy za školní rok 2021/2022

Dle slov sociálního pedagoga ne příliš mnoho dětí zvládlo SŠ a SOU: „*S některými se občas setkávám a řekli mi, že na to neměli a do školy už nechodí. Někteří tady mají ještě mladší sourozence, tak mi to řekli oni nebo rodiče. Těmto děckám by se taky hodila podpora.*“⁴

Další významnou skupinou jsou rodiče či osoby pečující o žáky. Jejich zapojení a angažovanost budou klíčové pro úspěch projektu, neboť jejich podpora a účast bude zásadní pro zlepšení školních výsledků jejich dětí. Proto se projekt zaměří i na aktivity pro rodiče, které

⁴ Rozhovor se sociálním pedagogem ZŠ Boženy Němcové, 4. 1. 2024 v 8:15

ovlivňují a podporují rozvoj vzdělání svých dětí. Tyto aktivity budou hrát významnou roli při posilování rodičovské role a podpoře vzdělávacích aspirací jejich potomků.

10 Klíčové aktivity a indikátory splnění

Hlavním cílem projektu je podpora rodin a dětí navštěvující Základní školu Boženy Němcové v Přerově v procesu přechodu na středoškolský stupeň vzdělávání, kdy konkrétními aktivitami jsou:

Klíčová aktivita č. 1 – Zkontaktování se s neziskovými organizacemi a navázání spolupráce

Sociální pedagog naváže kontakt s existujícími neziskovými organizacemi v Přerově, aby jim přiblížil záměr projektu a společně vykomunikovali možnosti spolupráce. Zásadní bude aktivní a otevřená komunikace mezi hlavními aktéry projektu – škola, rodina a nezisková organizace. Důležitým krokem bude také vyjasnění, zda a jak by organizace mohly přispět ke spolupráci na projektu a zda mají zájem o zapojení dobrovolníků a zvládli by tuto aktivitu zahrnout do své služby.

Indikátorem splnění bude aktivní spolupráce mezi neziskovou organizací a školou. V rámci spolupráce bude docházet ke strategickým poradám, kde se bude jednat o dalších krocích projektu.

Klíčová aktivita č. 2 – Živá knihovna pro rodiny a žáky

V rámci této aktivity by byli vybráni jednotlivci z komunity, kteří mají osobní zkušenosti s podobným procesem, který mohou očekávat budoucí studenti středních škol nebo SOU a jejich rodiny. Tito vybraní lidé, konkrétně již dospělí absolventi středních či vysokých škol a studenti, kteří aktuálně studují SŠ, SOU nebo VŠ, by byli osloveni k účasti v rámci „živé knihovny“, kde by sdíleli své zkušenosti s rodinami a dětmi, přinášeli jim inspiraci a motivaci. Díky této činnosti můžeme u rodin a žáků alespoň zažehnout naději pro zvažování dalšího stupně vzdělávání a nabídnout jim tak pomoc a podporu v rámci celého procesu. Vedle nich by se na těchto akcích také podíleli sociální pracovníci z neziskových organizací, kteří by prezentovali své služby a nabízeli rodinám možnost spolupráce a podpory. Během těchto setkání bychom rodinám také vysvětlili, jak by mohla tato spolupráce fungovat a jaké výhody by jim mohla přinést. Rodina by se tak mohla nakontaktovat na organizaci a získat svého dobrovolníka či

pracovníka, který by je celým průběhem provedl. Frekvence těchto aktivit by mohla být alespoň dvakrát ročně, případně častěji v případě vyššího zájmu ze strany rodin a dětí.

Indikátorem splnění bude navázání spolupráce mezi jednotlivými institucemi a rodinami a na základě toho budou dobrovolníci dokládat portfolio spolupráce s dítětem (pracovní listy) a výkaz činností dobrovolníka. Tato spolupráce povede k motivaci rodin i dětí a k lepším výsledkům pro přijetí do dalšího stupně vzdělávání.

Klíčová aktivita č. 3 – Komunitní kruhy

Škola nyní komunitní kruhy již realizuje každé pondělí hned první vyučovací hodinu za účelem adaptace dětí na školní prostředí po víkendu. Komunitní kruh je velmi oblíbenou aktivitou u žáků, proto by bylo hezké pořádat komunitní i v rámci projektu. Jednalo by se o deset tematických setkání, kde by se účastnili sociální pedagog a případně i jiní zaměstnanci školy v rámci školského poradenského pracoviště (speciální pedagog, psycholog či metodik prevence nebo i kariéerní poradce), rodiče s dětmi a pracovníci či dobrovolníci z neziskové organizace, kteří s rodinami pracují. Během komunitních kruhů by se diskutovala témata související s přechodem ze základní na střední školu. Důraz by byl kladen na celkový průběh projektu a současně by se věnovala pozornost budoucnosti, která může mít značný dopad na rodiny i děti. Tato setkání by poskytovala prostor k diskuzi o dalších otázkách a rizicích spojených s přechodem na střední školu nebo dokonce s rozhodnutím, že dítě nadále nebude pokračovat ve studiu. V rámci některých setkání by se mohli probrat témata jako finanční gramotnost, situaci na trhu práce, dluhové problémy a další, která jsou opět velmi úzce spojena s budoucností dětí.

Indikátorem splnění bude aktivní účast zaznamenaná v prezenční listině. Také z každého komunitního kruhu bude sepsána zpráva o průběhu setkání.

Klíčová aktivita č. 4 – Evaluace a monitoring

Během průběhu projektu by docházelo k pravidelnému monitorování a vyhodnocování jeho efektivity, s cílem sledovat pokrok a identifikovat oblasti, které by mohly být zlepšeny. Tím by se vytvořil mechanismus, který umožní flexibilně reagovat na potřeby rodin a dětí v průběhu projektu. Komunitní kruhy by sloužily jako prostředek pro diskusi o zkušenostech rodin a dětí s projektem, jejich připomínkách a spokojenosti. Tyto setkání by poskytovaly prostor k identifikaci přístupů, které rodiny preferují, a k vyhodnocení, co funguje a co ne. Na

konci školního roku by byla vypracována celková hodnotící zpráva, která by shrnovala dosažené výsledky a cíle pro další období.

Indikátorem budou anonymní dotazníky, které vyplní jak rodiče, tak i děti. Ze všech získaných podkladů v průběhu realizace projektu se napíše hodnotící zpráva spolu s dalšími cíli na další rok.

Tabulka č. 3: Klíčové aktivity a indikátory splnění

Aktivita	Indikátory splnění
Zkontaktování se s neziskovými organizacemi a navázání spolupráce	Spolupráce mezi neziskovou organizací a školou, kdy bude docházet ke strategickým poradám
Živá knihovna pro rodiny a žáky	Navázání spolupráce mezi jednotlivými institucemi a rodinami a na základě toho budou dobrovolníci dokládat portfolio a výkaz činností
Komunitní kruhy	Prezentační listina a záznam zprávy z komunitního kruhu
Evaluace a monitoring	Anonymní dotazníky od rodičů a dětí a hodnotící zpráva celého projektu

Zdroj: vlastní

11 Výstupy a očekávané výsledky projektu

Každá klíčová aktivita bude mít své indikátory splnění a výstupy, které poslouží pro sledování efektivity projektu a poskytnou informace o tom, zda se projekt pohybuje správným směrem a dosahuje stanovených cílů. Sledování těchto ukazatelů umožní přizpůsobit průběh projektu aktuálním potřebám a zajistit jeho úspěšné pokračování i nadále.

Č. 1 – Zkontaktování se s neziskovými organizacemi a navázání spolupráce – indikátorem splnění aktivity bude spolupráce mezi neziskovou organizací a školou, kdy budou pravidelné porady týmů neziskové organizace a zaměstnanců školy. Tato spolupráce bude reflektována prostřednictvím pravidelných porad mezi týmy z obou stran, kde se budou probírat aktuální otázky a plány týkající se projektu. Výsledkem těchto setkání budou zápisy, které zachycují diskuse, přijatá opatření a dohody ohledně dalšího postupu. Tyto zápisy budou sloužit jako jeden z užitečných nástrojů pro sledování průběhu projektu a vyhodnocování jeho účinnosti. Důležitou součástí těchto setkání bude aktivní diskuse o úspěších a nezdarech projektu, což umožní identifikovat silné stránky a oblasti potřebující zlepšení. Na základě těchto diskusí se budou dále formulovat strategie a akční plány, jak efektivněji posunout projekt vpřed a dosáhnout jeho cílů.

Č. 2 – Živá knihovna pro rodiny a žáky – indikátorem splnění bude realizace této aktivity, která zahrnuje navázání spolupráce s organizací a následně s pracovníkem či dobrovolníkem, který by se následně aktivně zapojil činnosti. Výstupem této spolupráce bude pravidelné vykazování činností, které byly v rámci rodiny realizovány, a předložení portfolia obsahujícího dokumentaci těchto aktivit a vypracované listy.

Č. 3 – Komunitní kruhy – Indikátorem bude aktivní účast zaznamenaná v prezenční listině. Výstupem budou docházkové listiny a zprávy z komunitních kruhů, kde budou diskutovány problémy, dosažené úspěchy a další relevantní otázky. Tyto zprávy poskytnou cenné informace o průběhu projektu a zpětnou vazbu od účastníků, což umožní lépe porozumět potřebám a výzvám, kterým rodiny a děti čelí.

Č. 4 – Evaluace a monitoring – Indikátorem budou anonymní dotazníky, které vyplní jak rodiče, tak i děti. Tyto dotazníky budou sloužit jako výstup pro hodnotící zprávu, shrnující průběh projektu za uplynulý rok. Tato zpráva bude obsahovat jak pozitivní aspekty, které je třeba udržet a posílit, tak i oblasti, které je potřeba zlepšit či upravit pro další rozvoj projektu v nadcházejících letech.

Tabulka č. 4: Výstupy klíčových aktivit

Aktivita	Výstupy aktivit
Č. 1 – Zkontaktování se s neziskovými organizacemi a navázání spolupráce	Zápisy z porad, díky kterým se bude usilovat o efektivitu projektu
Č. 2 – Živá knihovna pro rodiny a žáky	Navázání spolupráce, která se bude podkládat výkazem činností a portfoliem
Č. 3 – Komunitní kruhy	Docházkové listiny účasti na komunitním kruhu a zprávy se záznamem, co bylo v rámci kruhu diskutováno
Č. 4 – Evaluace a monitoring	Anonymní dotazníky od rodičů a dětí a hodnotící zprávy za projekt

Zdroj: vlastní

12 Přidaná hodnota projektu

Realizace projektu na podporu rodin a dětí navštěvující Základní školu Boženy Němcové v Přerově v procesu přechodu na středoškolský stupeň vzdělávání vidím hned několik. Tyto klíčové aktivity budou mít za cíl posílit podporu a motivaci jak u rodin, tak u dětí. Vzhledem k tomu, že mnohé rodiny čelí finančním obtížím a nemohou si například dovolit individuální doučování od soukromých lektorů, tento projekt přinese pozitivní přínosy a nabízí. Zapojení neziskové organizace může romským žákům otevřít nové příležitosti v budoucnosti a usnadnit jim vstup na trh práce a lepší začlenění se do společnosti. Kromě toho může tento projekt přispět k eliminaci rizikového chování tím, že dětem poskytne jasný směr a cíl, kterým se mohou ubírat.

Projekt může rovněž přinést rodinám a dětem nové poznatky o vzdělávání a otevřít jim jiný pohled na tuto problematiku. Poskytne jim také řadu nových možností a příležitostí k rozvoji. Jednou z těchto možností je dlouhodobá podpora dítěte, která může pomoci zlepšit jeho školní výsledky a budoucí perspektivy. Myšlenka projektu sama o sobě představuje jednu z klíčových aktivit směřujících k desegregaci (viz. kapitola 2.2), neboť podporuje inkluzi a rovné příležitosti ve vzdělávání. Integrace romských dětí do hlavního vzdělávacího systému je nejen z hlediska práva na vzdělání, ale i z hlediska sociální soudržnosti a ekonomické prosperity důležitá.

I když pro některé romské rodiče není vzdělání jejich dětí prioritou, existuje skupina, pro kterou má vzdělání jejich potomků zásadní význam. I přes překážky se tito rodiče snaží poskytnout svým dětem co nejlepší možnosti. Proto spatřuji další výhodu projektu v tom, že se zaměří na efektivní komunikaci s rodiči a v rámci komunitních kruhů, kdy se budou moct rozvíjet jejich dovednosti a schopnosti. Tímto způsobem posílíme jejich angažovanost a podporu při vzdělávání jejich dětí.

13 Management rizik

Během realizace projektu může vzniknout celá řada potenciálních rizik, které je důležité identifikovat hned na začátku a řádně se na ně připravit. Tím zajistíme, že budeme schopni s těmito riziky efektivně pracovat a minimalizovat jejich negativní dopady na projekt. Počátečním rizikem by mohlo být nenavázání a nevydařená spolupráce s neziskovou organizací, která by mohla projekt podpořit a pomoci s jeho realizací. V případě úspěšného zahájení spolupráce s organizací a přechodu k dalším krokům, například k zajištění dobrovolníků, by mohlo nastat riziko, že neplníme tento cíl. Současně s tím se bude pojit i pečlivý výběr dobrovolníků, kteří se neschýlí ke stigmatizaci cílové skupiny.

Jestliže by se nám podařilo navázat spolupráci s neziskovou organizací a projekt se zahájí, může nastat situace, kdy se rodiny a děti nezapojí dostatečně aktivně. Během průběhu projektu se mohou v rodinách objevit různé existenční problémy, které mohou přesahovat prioritní zájem o vzdělání dětí. Také se může u rodin a dětí vyskytnout nedůvěra v celý projekt a budou jim tyto aktivity připadat zbytečné. Úspěch projektu tedy bude záviset na účinném zapojení a podpoře ze strany rodiny a širšího sociálního prostředí, a proto je smysluplné zapojit i rodiče do komunitních kruhů, aby mohli sdílet své obavy a ty následně i rozebrat.

Existuje také riziko, že dítě nedosáhne na středoškolský stupeň vzdělávání, což může vést k negativním důsledkům, jako je rizikové chování a ztráta motivace k vzdělávání. Taková situace může způsobit, že dítě začne ztrácet zájem o školu a může se v něm rozvinout negativní postoj ke vzdělávání jako celku. Je důležité, abychom byli připraveni na tento možný problém a měli vymezené strategie, jak s ním efektivně pracovat a podpořit dítě v jeho vzdělávacím procesu. Jeden z možných přístupů může být poskytnutí individuální podpory a motivace, která pomůže dítěti překonat překážky a znovu najít zápal pro učení.

Tabulka č. 5: Management rizik

Identifikace možných rizik	Hodnocení rizika	Návrhy preventivních opatření
Nenavázání spolupráce s neziskovou organizací	Střední pravděpodobnost, výrazný vliv na naplnění cílů projektu	Lepší prezentace projektu; přínosy pro službu a pro cílovou skupinu projektu
Nedostatečné zajištění dobrovolníků	Střední pravděpodobnost, výrazný vliv na naplnění cílů projektu	Účinnější marketing – osvěta o dobrovolnictví a sociální síť; zapojení vícero škol pro projektu
Neaktivita ze strany dětí a rodičů	Střední pravděpodobnost, výrazný vliv na naplnění cílů projektu	Atraktivnější prezentace projektu; zapojení rodičů do pořádaných akcí
Práce se stigmatizací cílové skupiny projektu	Střední pravděpodobnost, výrazný vliv na naplnění cílů	Proškolení dobrovolníků i sociálních pracovníků; případné požadavky na předchozí zkušenost s cílovou skupinou
Nepřijetí na středoškolský stupeň vzdělávání	Střední pravděpodobnost, výrazný vliv na naplnění cílů	Informovanost o případných možnostech, jak v této situaci postupovat

Zdroj: vlastní

14 Harmonogram

V následujícím grafu je znázorněn časový plán projektu pomocí Ganttova diagramu.

Plánovaný projekt by probíhal v časovém rozmezí od 1. dubna 2025 do 30. června 2026. V průběhu tohoto období by docházelo k postupnému rozvinutí aktivit projektu, které by byly plánovány tak, aby efektivně podporovaly cíle projektu.

Plánovaný harmonogram zahrnuje určité termíny, kdy by začínal proces síťování a následně by se přecházelo k implementaci jednotlivých aktivit. Nicméně, je důležité brát v úvahu možnost zpoždění, které by mohlo nastat v důsledku nečekaných překážek nebo problémů v průběhu projektu. Proto je vhodné mít rezervní plán, který umožní zachovat flexibilitu a adaptovat se na aktuální situaci, aby se všechny aktivity stihly v rámci plánovaného období.

Obrázek č. 2: Ganttův diagram

Projekt	Od	Do	Počet dní	01.04.2025-3	1.5.2025-31.5	1.6.2025-30.6	1.7.2025-31.7	1.8.2025-31.8	1.9.2025-30.9	1.10.2025-31	1.11.2025-30	1.12.2025-31	1.1.2026-31.1	1.2.2026-28.2	1.3.2026-31.3	1.4.2026-30.4	1.5.2026-31.5	1.6.2026-30.6
Zkontaktování se s neziskovými organizacemi a navázání spolupráce	04.01.2025	01.06.2025	148	■	■	■												
Nábor dobrovolníků	02.06.2025	02.09.2025	92			■	■	■	■									
Živá knihovna	08.09.2025	08.09.2025	1						■									
Živá knihovna	01.12.2025	01.12.2025	1									■						
Komunitní kruh	30.09.2025	30.09.2025	10						■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	, 31.10.2025	, 31.10.2025								■	■	■	■	■	■	■	■	■
	, 28.11.2025,	5 28.11.2025,								■	■	■	■	■	■	■	■	■
	19.12.2025	19.12.2025								■	■	■	■	■	■	■	■	■
	, 26.1.2026,	, 26.1.2026,								■	■	■	■	■	■	■	■	■
	27.2.2026,	27.2.2026,								■	■	■	■	■	■	■	■	■
31.3.2026,	31.3.2026,																	
30.4.2026,	30.4.2026,																	
29.5.2026,	29.5.2026,																	
26.6.2026	26.6.2026																	
Evaluační kruh	26.06.2025	26.06.2025	1															■

Zdroj: vlastní

15 Rozpočet

Zde je uveden průměrný finanční plán celého projektu na stanovené období od 1. 4. 2025 do 30. 6. 2026.

Co se týká zaměstnanců školy a pracovníků neziskové organizace, zatím se předpokládá, že veškeré aktivity budou součástí jejich běžné pracovní náplně. Nicméně, v budoucnosti, pokud by se projekt opakoval, mohlo by dojít k úpravám v rámci pracovní náplně.

Co se týče dobrovolníků, kteří se po několika měsících (asi 3-6 měsíců) osvědčí, uvažuje se o možnosti nabídnout jim smlouvu na dohodu o pracovní činnosti (DPP) nebo dohodu o pracovní činnosti (DPČ) s finanční odměnou ve výši 150 korun za hodinu. Časový rozsah jejich účasti by byl flexibilní a dobrovolníci by si s rodinami upřesňovali konkrétní termíny. Předpokládá se, že dobrovolník by mohl navštěvovat rodinu 1-2x týdně po dobu dvou až čtyř hodin, s ohledem na časové možnosti a preference obou stran. Práce s dětmi a rodinou by probíhala v terénu – buď přímo v domácnostech klientů, nebo po předchozí domluvě v prostorách školy nebo neziskové organizace.

Tabulka č. 6: Rozpočet projektu

Náklady na vznik projektu na podporu rodin a dětí navštěvující Základní školu Boženy Němcové v Přerově v procesu přechodu na středoškolský stupeň vzdělávání	Počet	Cena za 1 kus	Celková cena	Poznámka
Sociální pracovníci	3	0,-	0,-	Práce sociálních pracovníků v tomto projektu bude v náplni jejich práce
Zaměstnanci školy	1	0,-	0,-	Práce sociálního pedagoga a případně i dalších zaměstnanců

				školy bude probíhat v rámci jejich náplni práce
Dobrovolníci	6	0,-	0,-	Dobrovolníci vykonávají činnosti zdarma
Školení dobrovolníků	6	2 000,-	12 000,-	Školení na jednoho dobrovolníka průměrně vychází na 2 000,-/osoba
Supervize pro dobrovolníky	2	2 000,-	4 000,-	Skupinová supervize pro 6 dobrovolníků s externím supervizorem
Cestovné dobrovolníků	6	1 600,-	9 600,-	Proplácení jízdného dobrovolníků
Možná dohoda o provedení práce DPP nebo DPČ	6	2 400,-	14 400,-	Po osvědčení dobrovolníků nabídnuta možnost podepsání jedné z dohod o pracovní činnosti
Aktivity živá knihovna a komunitní kruhy	12	0,-	0,-	V rámci prostor školy nebo neziskové organizace; menší dárekové předměty jako poděkování od školy či organizace
Občerstvení na setkání	10	1 000,-	12 000,-	Káva, čaj, sušenky
Materiály při práci s dětmi a rodinou	900	10,-	9 000,-	Tisk materiálů či různé pomůcky, rozvojové hry
Propagace na sociálních síti	1	0,-	0,-	Založení sociálních sítí je zdarma a o sociální síti se může starat pracovník či dobrovolník
Propagace – plakáty	100	30,-	3 000,-	Plakáty se budou distribuovat na veřejná místa – výlohy, školy
Průběžné roční výdaje celkem		64 000,-		
Možné zdroje financování		Granty, sponzoři, dotace od vlády, vlastní zdroje		

Zdroj: vlastní

16 Logický rámcový přístup

Pro lepší přehlednost a orientaci v navrženém projektu uvádím tabulku logického rámcového přístupu, který zahrnuje všechny potřebné informace.

Tabula č. 7: Logický rámcový přístup

Záměr	Ověřitelné ukazatele	Způsob ověření	
Příspěvek k vyšší a lepší integraci romských žáků do naší společnosti, zajištění dostatečné podpory dětí i jejich rodin při přechodu na středoškolský stupeň vzdělávání	Vznik projektu, který romským dětem a rodinám pomůže se zvládnutím přechodu na středoškolský stupeň a následné dostudování střední školy či odborného učiliště	<ul style="list-style-type: none"> - Statistiky úspěšnosti žáků - Uplatnění se na trhu práce 	
Cíle	Ověřitelné ukazatele	Zdroje k ověření	
Vytvoření projektu na podporu rodin a dětí navštěvující Základní školu Boženy Němcové v Přerově v procesu přechodu na středoškolský stupeň vzdělávání. Specifickými cíli jsou: 1. Síťování a navázání spolupráce s organizacemi (včetně zapojení dobrovolníků)	<ul style="list-style-type: none"> - Hodnotící zpráva celého projektu - Výstupy z aktivit organizované pro rodiče a děti – komunitní kruhy a živá knihovna - Spolupráce s neziskovou organizací 	<ul style="list-style-type: none"> - Anonymní evaluační dotazníky - Evaluace a hodnocení projektu - Výstupy o úspěšnosti žáků a jejich úspěšném středoškolském vzdělávání 	

<p>2.Poskytnutí podpory pro vzdělávací potřeby dětí tak, aby došlo k rozvoji jejich dovedností</p> <p>3.Posílení komunikace mezi rodiči a školou</p> <p>4.Monitoring a evaluace</p>			
Výstupy projektu	Ověřitelné ukazatele	Zdroje k ověření	Rizika
<p>1. Navázání spolupráce s neziskovou organizací a následné zápisy z porad</p> <p>2. Spolupráce s dobrovolníky podložené výkazem činností a portfoliem</p> <p>3. Docházkové listiny účasti na komunitním kruhy a zprávy se záznamem, co bylo v rámci kruhu diskutováno</p>	<p>- Doložení všech dokumentů zaznamenávající veškeré aktivity – evidenční listiny, výkazy činností, portfolio nebo případně i výkaz cestovného dobrovolníků</p>	<p>- Zápisy z porad</p> <p>- Docházkové listy a zprávy z komunitních kruhů</p> <p>- Anonymní evaluační dotazníky</p> <p>- Hodnotící zprávy za plynutí projektu</p> <p>- Statistiky úspěšnosti</p>	<p>- Nenavázání spolupráce s neziskovou organizací</p> <p>- Nedostatečné zajištění dobrovolníků</p> <p>- Neaktivita ze strany dětí a rodičů</p> <p>- Nepřijetí na středoškolský stupeň vzdělávání</p> <p>- Práce se stigmatizací cílové skupiny projektu</p>

4. Anonymní dotazníky od rodičů a dětí a hodnotící zprávy za projekt			
Aktivity projektu	Prostředky	Zdroje k ověření	Předpoklady
<p>Č. 1 – Zkontaktování se s neziskovými organizacemi a navázání spolupráce</p> <p>Č. 2 – Živá knihovna pro rodiny a žáky</p> <p>Č. 3 – Komunitní kruhy</p> <p>Č. 4 – Evaluace a monitoring</p>	- Finanční prostředky	<p>- Harmonogram aktivit</p> <p>- Rozpočet</p>	<p>- Práce se školou a jejími pracovníky, s neziskovou organizací včetně sociálních pracovníků a dobrovolníků, s rodinou a dětmi</p> <p>- Prezentace projektu veřejně</p> <p>- Zájem a participace ze strany rodičů a dětí</p>

Zdroj: vlastní

Závěr

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo zpracování analýzy potřebnosti pro potencionální projekt na téma podpory rodin a dětí navštěvující Základní školu Boženy Němcové v Přerově v procesu přechodu na středoškolský stupeň vzdělávání téma podpory rodin a dětí navštěvující Základní školu Boženy Němcové v Přerově v procesu přechodu na středoškolský stupeň vzdělávání. V rámci analýzy potřebnosti jsem se snažila vymezit klíčové myšlenky, díky kterým je vhodné realizovat tento projekt.

Další části byli teoretické poznatky spojené především s romskou komunitou a segregovaným vzděláváním, kde bylo záměrem také upozornit na důležitost tohoto problému, neboť jsem si všimla, že ve svém okolí je často nedostatečně informováno o těchto problémových oblastech. Usilovala jsem o vylíčení běžných obtíží, se kterými se romská komunita potýká, a to zejména kvůli široce rozšířeným předsudkům a stereotypům, které ovlivňují jejich situaci. V každé kapitole jsem se snažila zdůraznit klíčové informace související s tématem a zároveň jsem se pokoušela vyvracet některé běžné předsudky, se kterými jsem kolem sebe také setkala.

Jednou z nejdůležitějších informací z celé práce jsou překážky, kterým čelí romské děti ve vzdělávání. Mnoho žáků má skutečně v sobě mnoho předpokladů, které by jim mohly zajistit úspěch na pracovním trhu, ale kvůli segregaci ve školách a nedostatečné podpoře rodiny tyto potenciální výhody ustupují do pozadí.

V neposlední řadě si také myslím, že tento projekt má potenciál změnit stereotypní pohled na romskou komunitu v naší společnosti. Často Romové nejsou dostatečně respektováni, a úspěšné výstupy z projektu by mohly poukázat na to, že není správné všechny zahrnovat do jedné škatulky. Při zapojení dobrovolníků do projektu by se mohlo dále šířit povědomí o této problematice a osvětě problému.

Věřím, že projekt zaměřený na podporu rodin a dětí navštěvujících Základní školu Boženy Němcové v Přerově v procesu přechodu na středoškolský stupeň vzdělávání má velký potenciál. Aktivní účast dalších subjektů může projekt neustále rozvíjet a přinášet mnoho výhod rodinám a dětem. V následujících letech může docházet k neustálému rozvoji v rámci cílů projektu.

Bibliografie

FISCHER, Ondřej. Profesionalita, ctnosti a etika povolání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4906-1.

FRYČ, Jindřich; MATUŠKOVÁ, Zuzana; KATZOVÁ, Pavla; KOVÁŘ, Karel; BERAN, Jaromír et al. Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020. ISBN 978-80-87601-46-4.

GULOVÁ, Lenka. Sociální práce: pro pedagogické obory. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3379-1.

JAKOUBEK, Marek. Romové – konec (ne)jednoho mýtu: tractatus culturo(mo)logicus. Sešity pro sociální politiku. Praha: BMSS-Start, 2004. ISBN 80-86140-21-0.

KAJANOVÁ, Alena. *Sociální práce s romskou minoritou*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2017. ISBN 978-80-7394-661-6.

KALEJA, Martin. Romové a škola versus rodiče a žáci. Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2011. ISBN 978-80-7368-943-8.

KREBS, Vojtěch a DURDISOVÁ, Jaroslava. Sociální politika. 2015. Praha: Codex Bohemia, 2015. ISBN 978-80-7478-921-2.

MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois (ed.). Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

MATOUŠEK, Oldřich. Metody a řízení sociální práce. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8.

MATOUŠEK, Oldřich. Základy sociální práce. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0211-0.

NAVRÁTIL, Pavel. Romové v české společnosti. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8.

NĚMEC, Zbyněk. ‚Zvedněte ruce, kdo půjde do míst, kde necítí uznání‘: O segregaci romských žáků ve vzdělávání. 2020. ISBN 978-80-7603-219-4.

VALACHOVÁ, D., Z. KADLEČÍKOVÁ, A. BUTAŠOVÁ a M. ZELINA, 2002. Vzdelávanie Rómov a multikultúrna koexistencia. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. ISBN 80-08-03339-8.

Internetové zdroje

AGENTURA PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ. *Inkluzivní a kvalitní vzdělávání v územích se SVL*. Online. [cit. 2024-20-04]. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/individualni-projekt-op-vvv-inkluzivni-a-kvalitni-vzdelavani-v-uzemich-se-svl/>

GAC SPOL. S. R. O. Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR. Online. 2015. [cit. 2024-03-04]. Dostupná z: https://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/Analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_GAC.pdf.

GARGULÁK, Karel; PROKOP, Daniel; KUNC, Michal; FABŠÍKOVÁ, Nina a KOMÁREK, Jakub. Segregace přetrvává. Jak Česko odpírá romským dětem vzdělání. Online. 2023. [cit. 2024-03-20]. Dostupná z: <https://www.paqresearch.cz/post/segregace-romu-vzdelavani/>.

CHARITA PŘEROV. Prerov.charita.cz. Online. [cit. 2024-04-16]. Dostupné z: <https://www.prerov.charita.cz/>

Inkluze v Krnově ve spolupráci se zřizovatelem školy In: zapojmevsechny.cz [online]. Krnov, 7. února 2023. [cit. 2024-04-19]. Dostupné z: <https://zapojmevsechny.cz/clanek/inkluzi-v-krnove-ve-spolupraci-se-zrizovatelem-skoly>.

LANG, Petr; MATOUŠEK, Roman. Metodika pro posouzení míry a rozsahu sociálního vyloučení v území. Online. 2020. [cit. 2024-04-16]. Dostupná z: https://www.socialni-zaclenovani.cz/index_socialniho_vyloucení/.

Listina základních práv a svobod. In: *Sbírka zákonů České republiky*. [cit. 2024-04-16]. Dostupná z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2#>

MIKLUŠÁKOVÁ, Marta; FOIST, Vladimír; HORÁČKOVÁ, Jana. Vzdělávání v sociálně vyloučených lokalitách, aneb jak překonat znevýhodnění chudobou ve škole? Online. [cit. 2024-04-16]. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/oblasti->

podpory/vzdelavani/vzdelavani-v-socialne-vyloucenych-lokalitach-aneb-jak-prekonat-znevyhodneni-chudobou-ve-skole/.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Strategie sociálního začleňování 2021–2030*. Online. 2023. [cit.2024-03-28]. Dostupné z https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/Strategie+soci%C3%A1ln%C3%ADho+za%C4%8Dle%C5%88ov%C3%A1n%C3%AD+2021-2030_aktualizace+2023.pdf/fec71d0b-c783-53e1-4b37-b73c7d591ec0.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Memorandum k řešení otázky etnické segregace ve školství*. Online. 2024. [cit.2024-04-21]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/memorandum-o-spolupraci-pro-ukoncovani-etnicke-segregace-ve>

NAVRÁTIL, Martin. *Perspektivy lokálního partnerství Přerov*. Online. 2010. [cit. 2024-04-16]. Dostupné z: <https://www.socialnizaclenovani.cz/wpcontent/uploads/Perspektivylok%C3%A1ln%C3%ADho-partnerstv%C3%AD-P%C5%99erov.pdf>. [cit. 2024-04-16].

OLOMOUCKÝ KRAJ. *Školská inkluzivní koncepce Olomouckého kraje pro období 2020-2021*. Online. [cit. 2024-20-04]. Dostupné z: <https://www.olkraj.cz/strategie-koncepce-vyrocnizpravy-cl-281.html>.

PAQ RESEARCH. *Desegregace.cz*. Online. [cit. 2024-04-15]. Dostupné z: <https://www.desegregace.cz/>.

ROME A. Anna Šabatová: *Segregace romských dětí ve školách překáží integraci*. Online. 2019. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://romea.cz/cz/komentare/anna-sabatova-segregace-romskych-deti-ve-skolach-prekazi-integraci>.

SOCIOFACTOR S. R. O. *Výzkum rizikových faktorů souvisejících s existencí sociálně vyloučených romských lokalit ve městě Přerově*. Online. 2009. [cit. 2024-04-17]. Dostupné z: https://www.socialnizaclenovani.cz/wpcontent/uploads/Prerov_vyzkum_rizikovykh_faktoru_SVL_Sociofactor_2009_vyzkumna-zprava.pdf.

SPOLEČNOST SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ ČR. *Etický kodex společnosti sociálních pracovníků ČR*. Online. 2006. [cit. 2024-04-15]. Dostupné z: <https://www.socialnipracovnici.cz/ke-stazeni>.

TELEVIZE PŘEROV. ZŠ Boženy Němcové uspěla v soutěži žákovských parlamentů. Online. 2024. [cit. 2024-04-16]. Dostupné z: <https://tvprerov.cz/2024/zs-bozeny-nemcove-uspela-v-soutezi-zakovskych-parlamentu/>.

ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY, ODBOR PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ. Analýza segregace v základních školách z pohledu sociálního vyloučení. Online. 2019. [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: https://www.socialni-zaclenovani.cz/wp-content/uploads/Analyza_segregace_2019_1.1.pdf.

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. Dlouhodobý monitoring situace romských komunit – české lokality. Online. 2009. [cit. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Souhrnna-zprava.pdf>.

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. Strategie rovnosti, začlenění a participace Romů (Strategie romské integrace) 2021–2030. Online. 2022. [cit. 2024-04-17]. Dostupné z: https://vlada.gov.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/Strategie-rovnosti--zacleneni-a-participace-Romu-2021---2030---textova-cast_OK_2.pdf

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2022. Online. 2022. [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: https://vlada.gov.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/03_Zprava-o-stavu-romske-mensiny-za-rok-2022.pdf.

ZÁKLADNÍ ŠKOLA PŘEROV, BOŽENY NĚMCOVÉ. Archiv. Výroční zpráva za školní rok 2021/2022. Portal.csicr.cz [online]. [cit. 2024-20-04]. Dostupné z: <https://portal.csicr.cz/Web/600146880/Clanek/13200>

ZÁKLADNÍ ŠKOLA PŘEROV, BOŽENY NĚMCOVÉ. Programové cíle školy. Portal.csicr.cz. [cit.2024-03-18]. Dostupné z: <https://portal.csicr.cz/Web/600146880/Clanek/263>

Anotace

Tato bakalářská práce s názvem Podpora rodin a dětí navštěvující Základní školu Boženy Němcové v Přerově v procesu přechodu na středoškolský stupeň vzdělávání se zaměřuje na vytvoření projektu, který má za cíl poskytnout rodinám a dětem potřebnou podporu během přechodu na střední školu v rámci různých činností a aktivit. Přechod na střední školu může být pro děti náročný z mnoha důvodů, a proto je důležité poskytnout jim pomoc a podporu v této klíčové fázi jejich vzdělávacího života. Cílem této práce je analyzovat existující problémy spojené s přechodem na střední školu a navrhnout účinné intervence a programy, které by mohly rodinám a dětem pomoci překonat tyto obtíže. Práce se zaměřuje na identifikaci potřeb jednotlivých rodin a dětí a na představení potencionálního projektu, který dětem a rodinám nabídne potřebnou pomoc.

Klíčová slova: Rom, vzdělávání, segregace, škola, Přerov, děti, rodina

Annotation

This bachelor thesis entitled Supporting families and children attending the Boženy Němcová Primary School in Přerov in the process of transition to secondary education focuses on the creation of a project that aims to provide families and children with the necessary support during the transition to secondary school through various activities and activities. The transition to secondary school can be challenging for children for many reasons and it is therefore important to provide them with help and support at this crucial stage in their educational life. The aim of this paper is to analyse the existing problems associated with the transition to secondary school and to propose effective interventions and programmes that can help families and children overcome these difficulties. The thesis focuses on identifying the needs of individual families and children and on presenting a potential project that will offer the children and families the help they need.

Key words: Roma, education, segregation, school, Přerov, children, family

